

at za koristi delavskega
klasa. Delavci so opravi-
leni do vsega, kar pro-
ducirajo.

This paper is devoted to
the interests of the work-
ing class. Workers are
entitled to all what they
produce.

PROLETARIAT

Entered as second-class matter, Dec. 6, 1907, at the post office
at Chicago, Ill., under the Act of Congress of March 3rd, 1879.

Office: 4008 W. 31. St., Chicago, Ill.

Delavci vseh dežela, združite se!

PAZITE
na številko v ohlepažu, ki
se nahaja poleg vsakega
naslova, priljublje-
nega spodaj ali na
ovitku. Ako je (594)
številka
tedaj vam s' prihodnjo šte-
vilko našega lista poteče
naročnina. Prosimo, po-
novite jo takoj.

STEV. (NO.) 583. SLOVENSKO GLASILO JUGOSLOVANSKE SOCIALISTIČNE ZVEZE. CHICAGO, ILL., dne 13. novembra (Nov. 13) 1918. LETO (VOL.) XIII.

Nemška socialistična republika.

Zgodovina sedanjih dni se ne bavi z malenkostmi. Pripetljaji, katerim bi se v drugih časih in drugih razmerah posvečevala pozornost, minejo sedaj neopaženi, kajti veliki svet izpreminjajoči dogodki si sledijo tako naglo, da jim človek komaj sledi, in segajo tako globoko v strukturo vsega sveta, da je komaj mogoče presoditi njih dalekosežni pomen.

Odkar je Bolgarska izstopila iz vojne, so se odigravali čudoviti prizori zgodovinske drame z naraščajočo naglico in z rapidno stopnjevano učinkovitostjo. Prišlo so avstrijske prošnje za mir, nemške note o premirju, Wilsonove deklaracije o značaju nemške vlade in o potrebi, da spozna Avstrija v Čehoslovakih in Jugoslovanih narode, ki odločijo sami o svoji usodi; sledil je razglas českoslovaške republike, takorekoč za petami je prišla revolta hrvaškega vojaštva in zavzetje Reke, proklamacija ogrske samostalnosti, revolucija na Dunaju, razglas neodvisnosti v hrvaškem saboru in ustanovitev vlade Jugoslovanskega Narodnega Sveta in avstrijsko premirje. Cesar Karl je izginil in nihče se pravzaprav ne briga, če je tudi formalno odrekel prestolu ali ne; narodi nekdanje Avstro-Ogrske so se morali republikansko konstituirati, ker je njih "dednega vladarja" očitno zapustila "milost božja".

Medtem ko so se odigravali ti senzacionalni dogodki, katerim se je pridružila še kapitulacija Turčije, so prišli v Berlinu do jasnega spoznanja, da vodi Nemčija "boj brez upa zmage". Začel se je boj med naprednejšimi elementi v parlamentu in kajzerjevo oblastjo. Nastop Maksa badenskega je bil dober začetek. Kakor je bila njegova vlada nezadostna za dovršitev naloge, je bila vendar sposobna, da povede nemško politiko na nova pota. Prišel bo čas, ko bomo natančneje izvedeli, kakšni boji so se odigrali med mirovnimi strankami v rajstagu in kajzerjem z njegovimi pristaji, preden je Hertling podal ostavko. Nedvomno so socialisti pri tem igrali veliko, najbrže vodilno vlogo. Lahko se Viljem Hohenzollern gotovo ni vdal, toda novi vladi se danes lahko prizna, da je včasih natančno spoznala svojo nalogo in jo vršila dokaj spretno in dosledno. V kratkem času je bil kajzer v takem položaju, da je postala njegova dotlej absolutno veljavna beseda brez pomena. Bila je senzacija, ko je prišel Maks, oziroma njegov državni tajnik dr. Solf telegrafiral, da izvršuje parlament tiste pravice, ki so dotlej pripadale kajzerju.

Da so morali nasprotniki Nemčije kljub temu ostati previdni, je druga reč. Ko je Wilson dobil nemške note, tihoče se premirja, je bilo vprašanje, v čem so garancije, da ne bi bilo tako premirje le priprava za nov napad. In takih garancij res ni bilo. Zato so morali zavezniki napraviti pogoje za premirje take, da je obnove vojne izključena.

Medtem, ko so se izmenjavale note, je pa šla na Nemškem praktična politika svojo pot. Ko je kajzer videl, da se taja njegova absolutistična oblast, je upal, da reši z nekaterimi političnimi koneksijami svojo in svoje dinastije obstojnost. Ponos vsega njegovega prevzetnega življenja je skopnel vpricho odločnosti, ki se je jela kazati med ljudstvom. Vsa desetletja, odkar je bil posajen na tron svojega "velikega starega očeta", ki je bil v resnici duševno prav majhna prikazen, je bil Viljem II. vaju smatrati samega sebe za vtelesenje vse oblasti in za vir vseh pravic. Njegovo večno naglašanje Boga v zvezi s samim seboj je delalo na demokratično mislečega človeka vtisk smesnosti; ali vsmislu avtokracije je bilo popolnoma logično. Če ima cesar vse moč od Boga, tedaj je njegovo mesto tik poleg Boga samega; njegova moč je tedaj božanska, in kdor jo poseduje, mora biti avtokrat. Nedosledno bi bilo, če bi priznal ljudstvo pravico, da deli le najmanjši delež oblasti z njim, če mu je to ljudstvo od Boga samega podvrženo. Prava, čista ideja monarhizma je avtokracija. In v tem je bil Viljem II. dosleden.

Svojo vlogo je skazil šele takrat, ko si je ljudstvo vzelo delež. Tisti hip, ko je Maks badenski izjavil, da si bo nemško ljudstvo posledj samo potem svojih pooblaščenecv v rajstagu delalo postavje, je imel Viljem, če je hotel ostati zvest svoji vlogi, le eno alternativo: Razpustiti državni zbor, razgnati ga eventualno z vojniki in z gromom in treskom pokazati, da je on gospodar, ali pa s ponosom v duši in s prezirni za ljudstvo oditi s pozornice.

Kajzer pa je izgubil samega sebe. Stori ni ne prvega ne drugega, ampak je skušal rešiti nekoliko ostankov svoje mogočne oblasti. Videl je, kako mu jemljejo pravico napovedovati vojno in sklepati mir; gledal je, kako prehaja kancelarjeva odgovornost od njega na parlament; opazal je, kako si državni zbor polagoma prilagaja njegove izključne pravice. Kakor da mu slačijo cesarsko obleko, so jemali božanstvo od njega; in on — je trpel, da so ga izpreminjali v umrjolega človeka, pa jecljaje prosil, da naj mu vendar pustite ime in ornamente, četudi mu vzamejo vse oblast. Postaviti se krepko na božansko podnožje in treščiti ob tla smrtnike, ki se drznejo segati na

njegove nebeske privilegije, očitno ni mogel. Bil je čas, ko bi bil po izreku pruskega junkerja kajzer gotovo lahko poslal lajntanta in nekoliko mož; da razpode rajstagi; ali ta čas je minil. Nedvomno je Viljem vedel, da bi bil tak poizkus hipona zdramil vse revolucionarne strasti in mu najbrže pripravil usodo Nikolaja Romanova. Viljem ni nastopil kot Jupiter. A kako je bil preslaboten za božansko streljo, je bil trdi preslaboten, da bi bil ponosno in dostojno odstopil.

V odločilni uri ni bil več "kavaler"; a tudi psiholog ni bil.

Ljudstvo lahko trepeče pred cesarjem, ki mu zna sugerirati, da je v človeški podobi nastopajoč bog. Ali kadar spoznajo maso, da je le človek, preoblečen za božanstvo, našminkan in kostumiran kakor igralec na odru, da nima Jupitrovih strel v rokah in tajnih magičnih sil, tedaj je njegov prostor nad oblaki izgubljen. Če se je izdaljal za boga, pa se je pokazalo, da ni, ne more ostati niti svetnik.

Nemška revolucija se je pričela v parlamentu — kakor ruska. Dovršila se je — kolikor se more ta hip sploh govoriti o dovršitvi — izven njega — kakor ruska. Akcija v rajstagu za omejitve avtokratične moči je bila signal, ki za ljudstvo potrebovalo, da se zavé svoje sile. V državnem zboru se gotovo ni manjkalo elementov, ki bi bili radi ustavili revolto sredi poti in ohranili stari stavbo z nekaterimi novimi okraski. Razni militaristov so vsi želeli nekoliko konstitucionalnih reform, ali mnogo jih je bilo, ki niso marali, da bi segale predaleč. Toda duhoviti, zdravljeni od klica revolucije, se niso dali več potlačiti.

Tu in tam so zadoneli kliči, pozivajoči kajzerja, naj odstopi. Pesem republike se je razlegala po ulicah. Ljudstvo je občutilo, da ima moč. Ko je bilo tako daleč in je spoznalo, da lahko osvoji več, kakor je v svoji skromnosti desetletja pričelo, ga ni bilo več mogoče potlačiti s kakšno prusko vojni reformo. Radikalne zahteve so bile naravno neizogibna posledica zdrandjenja.

Prvi impus je moral priti iz vodilnih krogov. V dolgi dobi poženja je nemško ljudstvo izgubilo zaupanje vase. Prva leta vojne z velikimi militarističnimi uspehi na vseh bojiščih so utrdila vero v vsegamogočnost vojaškega aparata in njega gospodarjev. Usoda Rusije in njene revolucije, peptane prav od te nemške militaristične mašine, je še povišala trepetajoči respekt pred njo. V uniformi stlačeno ljudstvo je skoraj pozabilo, da je ta strašni instrument sestavljen iz njega. Čutilo je le neko čudno, skrivnostno moč, ki dela z mašinerijo, kar hoče; živemu človeku se je zdelo, da je izgubil svoj človeški značaj in se izpremenil v brezdušno kolesce, v žebelj, v kos jernena, ki ne more imeti svoje volje, kaj se svoj cilj. Ljudstvo izven zakopov in vojašnic se je čutilo še bolj brezmočno. Nekoliko obupnih poizkusov odpora v hudih urah, nekoliko stavk je bilo zatrtih takoj v začetku; žuganje s smrtno kaznijo, zapiranje, vtičanje v armado je bilo delavskim masam pokazalo brezuspešnost vsakega punta.

Od nekdaj je morala priti sila, ki mu je vrnila samozavest. Parlament s svojim nastopom proti avtokratičnim privilegijem je pokazal, da sila, ki je veljala za vsegamogočno, v resnici ni vsegamogočna. Tedaj je revolta v rajstagu našla odmev in odziv na ulici, v delavnicah in vojašnicah.

Treba pa je bilo še nekaj drugega, da je postala nemška revolucija mogoča.

Nešetokrat smo naglašali, da ne bo take revolucije, dokler more avtokracija svobodno razpolagati s svojim najmočnejšim aparatom, z militaristično mašino. Pravili smo, da postane nemška revolucija verjetna, kadar bo njen militarizem omajan.

Proti našim argumentom so se dvigali glasovi, zagovarjajoči mir za vsako ceno, in so razglabali nauk, da se ne more nobenemu narodu prinesti demokracija od zunaj. V tem je toliko resnice, da ne bo noben narod, naj je v vojni zmagoval ali premagan, vstal za demokracijo, če ni v njem samem dovolj demokratičnega nagona in organizirane moči za prihoritev demokracije. Ako bi bil ves nemški narod tako zaljubljen v kajzerja, tako željan avtokracije, tako servilen in slepo sovinstičen, kakor se nam je pripovedovalo, bi moral ostati v hlapčevstvu, dokler se ne bi sam izpremenil, in nobena sila od znotraj ali od zunaj mu ne bi mogla pomagati.

S tem se ne bi bil dal opravičiti mir za vsako ceno. Zmaga avtokracije s takim narodom pod svojimi nogami bi se bila morala še bolj gotovo preprečiti in nobena žrtve ne bi mogla biti prevelika, da bi se skrhala sila, ki bi bila nevarna svobodni vsega sveta. Narod, prepojen s fanatičnim nacionalizmom in slepo vdan absolutnem gospodarju, bi moral biti pripravljen, da pomaga svojemu vidnemu bogu podjarmiti vse narode, kakor se je sam drage volje dal podjarmiti.

Nismo verjeli, da je nemško ljudstvo res tako suženskega duha. Videli smo pa, kar je vsakdo lahko videl: Da je bilo hipnotizirano od kajzerizma, da je časovno izgubilo svoj pravi čut, da ni znalo,

ali pa se ni upalo misliti s svojo glavo. Bilo je fascinirano kakor ptič, ki upre kača svoje oči vanj. In treba je bilo močnega sunka, da ga zdrami iz teh sanj. Treba mu je bilo počitati prepričevalen dokaz, da ima hipnotizer le zato tako oblast nad njim, ker se ji slepo vda, ker nima poguma, da bi se ji uprl, ker se je dalo pregovoriti, da je vsegamogočen.

Militarizem je kazal svojo silo na bojiščih Belgije in Francije, Rusije in Srbije, Italije in Rumunije. Kjer so se pokazali kajzerjevi maršali in generali, se je vse pred njimi drobilo; armade so padale, dežele so bile pregažene, vsak odpor se je zdel nemogoč, blazen. Kako naj bi se nemško ljudstvo samo drznilo misliti na odpor!

Dokler so nemške armade zmagoval, je bilo Viljemovo božanstvo nedotaknjeno. Če bi se bil sklenil mir z nemško zmago, kakor so zahtevali brezpogojni pacifisti, bi se bil ugled kajzerjevega militarizma povzdignil v nedosežne višave. Zmaga bi bila opojila i tak že hipnotizirano ljudstvo za nedogledno dobo, v rebeličnih dušah pa bi bila ubila ves pogum. Kako naj bi se neoboroženi nezadovoljniji drznili nastopiti proti sili, ki je znala premagati armade sveta!

Premagljivost tega z bleskom triumfov obdane aparata se je morala z vso jasnostjo pokazati nemškemu ljudstvu; in tedaj je bilo upati, da vstane to ljudstvo samo proti zatiralcem, če je še kaj ljubezni do svobode na dnu njegovega srea.

Verjeli smo, da je v nemškem narodu kljub vsem žalostnim izkušnjam, kal demokracije ostala živa in da požene, čim postanejo razmere ugodne za to. Nikdar se nismo dali zapeljati, da bi bili nemško ljudstvo zamenjavali z nemško vlado. Štiri leta vojne so bila sicer tragična. Njih zgodovina je polna grozot in razočaranj, med katerimi je bilo za vsakega svobodoljubnega človeka najstrašnejše početje Nemeet nad revolucionarno Rusijo.

Ali ta štiri leta ne dokazujejo nesposobnosti, sprojene reakcionarnosti in zanižnosti posameznih narodov, kakor bi nekateri sovopisti radi izvajali, temveč nevarnost avtokracije, ki more poroditi tako uničujoče priznoverje kakor v Nemčiji. Med narodi so razlike. Ločijo se po jeziku, po šegah, pa raznih zunanjih znakih, kolikor toliko po temperamentu, po gotovih tradicijah, po stopnji kulture in po gospodarskih razmerah, v katerih žive. Toda absolutno suženskih narodov ni na svetu, in med ljudmi bele pasme, ki stoje približno enako visoko v gospodarskem in kulturnem razvoju, živi povsod demokracije čut. Pritisk ga lahko potlači v zakotje; avtokratične igre ga lahko upijajo. Ali ubiti ga ni mogoče. Zato smo verjeli, da se pokaže prejalšilej tudi v nemškem narodu navzle vsemu, kar je počelo nemško cesarstvo. Vpricho strahot, ki jih je uganjala nemška vojska smo se zavedali, da je bilo to le orodje sil izven naroda, povzdignjenih nad narod, s katerimi se ne sme zamenjavati narod sam. Toda prepričani smo bili, da se mora narod zbuditi in da to ni mogoče, dokler se ne razprši čar, ki je dobil moč nad njim. Za to je bil poraz nemškega militarizma neizogiben. Ker je njegov nimbus nastal na bojiščih, ga je bilo le na bojiščih mogoče razkarditi.

Zdi se, da je polom kajzerjevega militarizma zdravnil tudi večinske socialiste in jim pomagal, da so našli sami sebe izza štiriletnih usodepolnih zmot. Prezredaj je, da bi se o tem že izreklo definitivno mnenje, toda dosti znamenj kaže, da je prišlo iztreznejše v njih vrste.

Glavno gardo revolucionarnega nagona so našli kolikor je dostej mogoče opaziti, postavili neodvisni socialisti na plan. Simpatije delavstva so se čisto naglne na njih strani. To je bilo videti, ko je bil dr. Liebknecht izpuščen iz zapora, kar je bil za berlinski proletarijat signal za republikansko demonstracijo. Glasila neodvisnih socialistov so nemudoma dvignila klice po Viljemovi abdikaciji. Ali ko se je kajzer obotavljal, se je kmalu pokazala sklenjena fronta proti niemu in naposled so mu socialisti enostavno poslali ultimatum, v katerem so določilo uro, do kdaj mora podpisati svoj odstop. Enako so zahtevali od kronprinca, da se odpove pravico do prestola.

Viljem je bil v glavnem stanju v Spa, ko je dobil socialistični ultimatum. Po kaj je šel tja, ni znano; vsekakor je ta pot lahko pomnožila sum revolucionarjev. Morda je hotelo "njegovo veličanstvo" poizkusiti, če ne bi bilo mogoče s pomočjo vojaštva dobiti izgubljeno božansko podnožje in se še enkrat pokazati v svoji vsegamogočnosti. Če je imel take namene, so mu morali dogodki napraviti veliko razočaranje. Na nemških bojni ladnjah je zavihrala rdeča zastava; Kiel in Hamburg so osvojili revolucionarji; vojniki so začeli trumoma zapuščati fronto, da se pridružijo upornikom. Z Bavarskega je prišla vest, da je tam razglašena republika. Upanje v možnost uspešne kontrarevolucije je skopnelo. Ko je potekla določena ura, je njegovo veličanstvo Viljem II., cesar nemški in kralj Prusije, zamočil peró in podpisal usodepolno izjavo, s katero je postal navaden Herr Wilhelm Hohenzollern. Potem je za-

pustil svoj "ljubljeni" narod, ne kot ponosen velikan, ki noče nič več imeti opraviti z nehvaležnim ljudstvom, temveč kot trepetajoči begunec, boječ se masčevanja in hrepeneč po varnem zavetju. Kot navaden civilist čaka zdaj nekje na Holandskem prihodnjih dni.

Sie transit gloria mundi!

Viljem ni prvi vladar, ki se je odpovedal prestolu. Ali nekateri momenti dajejo njegovi abdikaciji poseben značaj. Socialisti so bili tista "vaterlandlose rote Rote", ki jo je nekdanj sovražil iz dna vsega srea, tako da je pozabljal na svoje dostojanstvo in na svojo vzvišenost in jih v besnih govornicah javno napadal kakor razjarjen agitator na cestnem vogalu, "Zerschmettern" in "nederreiten" so bili izrazi, ki jih je posebno rad rabil, da je dal duška svoji "naklonjenosti".

Časi so se izpremenili. Tekom vojne, ko je bilo treba mnogo mnogo kanonenfuttra in bi bilo resno upiranje lahko postalo zelo neprijetno, je Viljem nastopil v novi pozi. Takoj ob začetku, ko je Bethmann Holweg odigral komedijo z govorom, tako prikrojenem, da je izgledalo, kakor da je bila nedolžna Nemčija od dveh strani napadena, je kajzer deklamatorično izjavil, da ne pozna nobenih strank več, ampak le Nemece. Ko so socialisti glasovali za vpjne kredite, je nekdanja napetost odjenjala in polagoma se je Viljem sprijaznil z njimi. Drugače je bilo z manjšinsko frakcijo.

Dočim je Viljem kazal prijazen obraz Scheidemannovcem, pa vendar ni izpremenil svojega mišljenja o socialističnih načelih. Ako bi se bil načeloma približal socializmu, bi se bilo to moralo izraziti v zakonodajstvu, kjer je bila njegova volja sveta. Zanj so bili večinski socialisti le ljudje, ki imajo, kakor razne mešanske stranke, program za agitatorične namene, ne pa zato, da bi ga skušali izvršiti. V politiko so se podali — je mislil — da bi kaj postali. To veselje jim je privoščil, dokler so dajali njegovi vladi, kar je od njih zahtevalo. Bilo mu je celo ponekod simpatično.

Če bi se bila vojna ugodno končala zanj in bi se v naslednjem mirnem času zopet pojavila strankarska nasprotja; če bi socialisti prihajali z načelnimi zahtevami in kazali, da jih resno jemljejo; če ne bi bili hoteli podpirati njegovega ljubljenega militarizma, bi bil Viljem II. "im Siegerkranz" kmalu zopet našel svojo prejšnjo vlogo in grmel z balkona svoje palače, da je treba poteptati socialistične brezbožnike s konjskimi kopiti.

Krvava ironija zgodovine je v tem, da je moral Viljem Hohenzollern sprejeti ultimatum ravno od socialistov in se mu pokloniti.

Ali prav tako je moralo biti. V Nemčiji ni moglo priti do revolucije, dokler niso razmere dozorele zanj. Ko je prišlo tako daleč, so jo le socialisti mogli dovršiti.

Protimonarhične tendence so morale tudi v drugih slojih postati močne. Razni razlogi so vplivali na to in marsikaj bi se lahko reklo o njih. Ali revolucija je mogla biti le tedaj uspešna, če jo je sprejelo delavstvo in vojaštvo. To re pa ni moglo nagniti nikamor drugam, kakor na stran socializma, čim se je rešilo hipnotičnega čara, ki ga je dotlej imel v svoji oblasti. Ko je revolucija oživelila, je zavihrala rdeča zastava v znamenje, da se ne konča s samo izpremembo vladarja, ampak da poseže v socialno strukturo.

Socialist Ebert je nemški kancelar. Socialist Kurt Eisner je predsednik republike na Bavarskem. Provizorična vlada je sestavljena iz socialistov. Povsod so socialisti na čelu lokalnih administracij. Nekdanji "Lokal Anzeiger" je prekrščen v "Rote Fahne" in bivša "Norddeutsche Allgemeine Zeitung", kancelarjevo glasilo, i-haja pod imenom "Die Internationale". Prvi okle nove vlade se zaključuje z besedami "Živela socialistična republika!"

Poraz nemškega militarizma se pretvarja v zmago socializma.

Toda socialisti v Nemčiji ne bodo imeli mnogo časa, da bi slavili uspeh. Pred njimi so naloge, kakršnih se ni imela nobena vlada, izvzemši rusko revolucijo. In v marsikaterem oziru je položaj nemških socialistov še težji. Kajzerizem jim je zapustil deželo v bedi, v notranjosti desolatno, od zunaj premagano. Napraviti v tem kaosu red, je naloga, ki zahteva želžno voljo, neustrašno energijo, velik organizatoričen talent in prostovoljno disciplino ljudstva. Pogled v bodočnost razkriva tisoč skrbi. Avtokracija je zapustila žalostno gospodarstvo za seboj; na hitro pridobivanje bogastva ni misliti, ker bo resničnost baš nasprotna. Militarizem je ropal na vseh koneh in krajih, in zdaj bo treba vračati milijone in milijone.

Socialisti bodo morali pokazati, če so kos tej ogromni nalogi, in to ne bo le preizkušnja njih osebnih sposobnosti, temveč eksperiment za sam socializem.

Seveda se ne sme pričakovati, da se jutri v Nemčiji uresniči popoln socialističen sistem. Nemčija ima v svoji industriji in v obsejni delavski organizaciji marsikaj pogojev, ki jih Rusija ni (Konec na 8. strani.)

Izjava.

Glavni odbor Jugoslovanske Socialistične Zveze prihaja po vsostanskem premotranju ruske situacije, ki je največje važnosti za zavedno delavstvo in interese mednarodnega socializma, do sledečih zaključkov:

Ena izmed predpostavk socializma je razvoj kapitalističnega sistema v taki meri, da ustvarijo kapitalistična podjetja veliko armado industrijskega delavstva, da postanejo nepremostljiva nasprotja med delom in kapitalom masi proletariata jasna in popolnoma razumljiva, da si ustvari ta proletariati organizacijo, dovolj močno in sposobno ne le za premaganje vladajočega gospodarskega sistema, ampak tudi za uspešno organiziranje novega družabnega reda. Da se more to doseči, je nadalje potrebno prevladavanje veleindustrije nad malimi podjetji in dalekosežna koncentracija kapitala in produkcije, da dobi socialistična družba gospodarski aparat, ki je neizogiben za organizacijo moderne produkcije.

Razvoj Rusije ni v nobenem oziru dosegel take višine. Rusija je pretežno agrarna dežela in se tudi v agrikulturi še ni izluščila iz zastarelih metod. Večina njenega prebivalstva nima socialističnega znanja, katerega ne more v praktičnem delu nadomestiti nobeno dozdevno demokratično čustvo niti ne simpatije do socializma, od nepoučene mase večinoma napačno tolmačenega.

Za udeleževanje socialističnih načel so v Rusiji manjkali velevažni pogoji in vsled tega je uvedba socialističnega sistema v deželi nemogoča. Če zaradi tega ni mogoče priznati eksistence socialističnega režima, tudi če se tisti, ki so momentano na čelu Rusije, sami imenujejo socialisti.

Ker ni mogoče doseči socialističnega cilja z enim mahom, je bila prava naloga ruskih socialistov sistematično pospeševanje vsega dela, ki ustvari pogoje za zmago socializma. Med to spada v prvi vrsti smotreno podpiranje industrialnega razvoja, ki je v sedanjih razmerah odvisen od kapitalističnega razvoja, in krepko podpiranje politične demokracije. Vpriču teh dejstev je sodelovanje buržvazije neizogibno, dokler sploh ni proletariata, ki bi mogel brez nje izpolniti njeno nalogo v gospodarskem procesu, ali pa če ni proletariata še sposoben za to nalogo.

S tem, da so si boljševiki prilastili izključno politično moč, so prevzeli odgovornost za nalogo, ki je po faktu položaju ne morejo izpolniti. Izločitev buržvazije iz produkcijskega procesa, dokler ne more proletariati postaviti drugega uspešnega elementa na njeno mesto, ne povzroča revolucionarnega napredka, ampak reakcijo. Pomikanje zavednega delavskega razreda pušča proletarsko vlado brez zaslombe in brez moči, da bi resnično izvajala socialistične naloge. Če se v takih razmerah noče umakniti, ima le dvoje sredstev za ohranitev svoje oblasti: Demagogično odnehanje napram egoističnim zahtevam nezrele, socialno ne poučene in preizkušene mase, kolikor je mogoče zadoščati njenim instinktom, in branična sila.

Boljševiki se poslužujejo obeh sredstev, s čimer praktično zanikajo socialistična načela in najprvotnejše zahteve demokracije, vsled tega tudi socialni, politični in kulturni napredek ter izročajo nacionalno ekonomijo dežele žalostni reakciji.

Če zadostuje njih oborožena sila, ki ima vsled prevladovanja demagogičnih teženj slabo ali pa nikakršno oporo v narodu, za zatiranje domače opozicije, se izkazuje za povsem nezadostno zoper imperialistične diktate dovolj krepke zunanje sile. Praktično se to izraža v ponižanju boljševikov pred nemško avtokracijo, ki si je vsled zgrešene boljševiške politike pridobila gospodujoč vpliv v Rusiji, tako da je boljševiška vlada v najvažnejših zadevah le služabnica nemške vlade in že zaradi tega nesposobna, da bi v deželi ustanovila in vzdrževala socialističen sistem.

V nasprotju z dejanskimi možnostmi je boljševiška vlada morala škodovati normalnemu razvoju Rusije in mu je resnično škodovala, s čimer je tudi razvoju socializma v deželi napravila hude ovire.

J. S. Z. torej ne more priznati, da pomeni boljševiška metoda s socialističnega stališa pravi način vladanja in upravljanja, in smatra to taktiko za socializem in njega interese za absolutno kodljivo in nedopustno.

Izvrševalni odbor J. S. Z.

SLOVENSKO REPUBLICANSKO ZDRUŽENJE

Sedež v Chicagi, Ill.

IZVRŠEVALNI ODBOR:

August Aučin, Mary Aučin, Filip Godina, Frank Kerže, Martin V. Koude, Ethin Kristan, Math. Pogorelec, J. N. Rogelj, Anton J. Terbovec, Jože Zavertnik.

NADZORNI ODBOR:

Ivan Krosič, J. Kvartič, J. Oven, Matt Petrovič, Fr. Veranič.

CENTRALNI ODBOR DO NOVEGA KONSTITUIRANJA:

John Ermene, Joseph Friiz, Joseph, Ivanetič, J. Judnič, Ivan A. Kaker, Anton Motz, Frank Mravlja, Jacob Muha, K. H. Poglodič, John Rezel, Joseph Steblaj, Frank Šavs, Frank Udovič, Charlie Vesel, Andrew Vidrih, Stefan Zabrie, John Kalan, Anton Žlogar, Louis Truger.

(Opomba. — Naslov za pisma in denarne prisiljatve je sledeči: Anton J. Terbovec, Box 1, Cicero, Ill.)

IZVLEČEK ZAPISNIKA SEJE IZVRŠEVALNEGA ODBORA S. R. Z. 31. OKTOBRA 1918.

Začetek seje ob osmih zvečer. Predseduje br. Kerže. Prečita se zapisnik prejšnje seje in se sprejme. Br. tajnik poroča, da je bilo prispevkov meseca oktobra \$591.24; najbolj se je izkazala elevlandska ženska krajevna organizacija S. R. Z., ki je poslala svoto \$350.00. Dalje prečita nekatera važnejša pisma, med njimi od Italian American News Bureau in tri pisma iz Washingtona. Eno teh se nanaša na zahvalno brzojavko S. R. Z., poslano državnemu departamentu povodom odgovora predsednika Wilsona na noto avstro-ogrške vlade in se glasi:

Oktober 29, 1918.

Mr. Anton J. Terbovec, Secretary, Executive Committee of the Slovenian Republican Alliance, 2657 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Sir:— The Department acknowledges the receipt, by reference from the White House, of your telegram of October 19th, expressing, in behalf of the Executive Committee of the Slovenian Republican

Alliance, the deepest gratitude of the Slovenes for the recognition of the Jugo-Slavs in the reply which the President of the United States made to the Austro-Hungarian Government relative to an armistice.

I am, Sir, Your obedient servant

For the Secretary of State

William Phillips, Assistant Secretary.

Sklenjeno je nadalje, kakšno pohoštvo se nahaja za urad S. R. Z., kako gradivo se preskrbi za Slovenian Review, kakšno pomoč se dobi tajnik in da se pospeši tiskanje pravil kolikor mogoče. Sklene se tudi, da izvrševalni odbor izda primeren odgovor na izzivanje gotovih gospodov, ki so zborovali v Jolietu. Ko se odobrijo še predloženi računi, zaključijo br. predsednik sejo ob enajstih zvečer. Anton J. Terbovec, tajnik.

Berlinska "Vossische Zeitung" javlja, da se je poveljnik zagrebške garnizije 29. oktobra podvrjel z vsemi svojimi četami Hrvatskemu Narodnemu Svetu. Vojaki so takoj zamenjali cesarske kokarde na kapah s hrvaškimi znaki. Hrvaški sabor je razveljavil pogodbo z Ogrsko in na vseh hrvaških kolodvorih je bila razobešana hrvaška zastava in vsi nemški in madžarski napisi so bili potrgani in zamenjani s hrvaškimi. — Srbski Narodni svet v Sarajevu se je izjavil za združenje s Srbijo.

RAZPIS SLUŽBE.

Eksekutiva Slovenskega republicanskega združenja išče

KORESPONDENTA,

ki je zmožen pravilne slovenske in angleške korespondence na pisalnem stroju.

Stenograf ima prednost.

Plača po dogovoru.

Prošnje je poslati na naslov:

Anton J. Terbovec,

Box 1, CICERO, ILL.

Aristipov dialog o bodočnosti družbe.

— Dobro govoriš, o Demokritos, nisem mislil, da je v tvoji glavi toliko pameti. Toda pomisli si, da bi človek brez glave ne mogel živeti, tudi ko bi imel poln trebuh, in tudi brez prsi (srca) bi bilo njegovo življenje nemogoče.

— Res je, o Aristip, da je k bistvu človeka vse troje potrebno: toda vedeti moraš, da je vsebina glave in srca stalna, dana vsem od prirode in neizpremenljiva; za to nič ne stane, ker glava (možgani) živi sama od svojih misli in pomnoži svojo modrost s skušnjami, ki jih doživljuje vsak dan v svetu; enako se srce samo napaja s krvjo in samo v sebi vzbuja čustva in polni prsi s hrabrostjo; vsebina želodca (trebuha) pa se izpreminja in ga je treba vsak dan znova napolniti; mislim, da bi bilo prav lepo življenje, ko bi ga ne bilo treba.

— Imaš prav, Demokritos. Ko bi ne bilo namreč trebuha, bi bili vsi ljudje enaki, kajti po glavi in po srečanju nas je priroda enake ustvarila in otrok se enako rodi pri sužnji, kakor pri visokih gospeh. Ko bi torej ne bilo treba jesti in piti, bi ležali vsi v senci in bi si s pogovorom in s petjem delali kratek čas. Nikomur bi ne bilo treba trpeti in delati, kajti delo bi postalo nepotrebno.

— Tudi bi nikomur ne bilo treba vladati, ker bi bilo vse kakor v onem zlatem veku, ko je bilo vsega dovolj. Vladati je treba namreč zato, da se vsakemu po pravici zgodi: kajti trebuh je prisilil ljudi, da so si vzeli svojo lastnino in si hočejo pogosto tudi tujo prilastiti, da bi ga lažje in z manjšim trdom nasitili. Zato je treba modre vlade in zakonov, da moremo drug pri drugem živeti; (kajti) še sedaj mnoge premaga potreba ali poželjivost, da se hočejo polastiti tuje lastnine. Tudi vojakov bi ne bilo potreba, ko bi ne bilo trebuha, kajti nihče bi ne napadal tuje države, ker bi imel doma vsega v izobilju in bi ničesar ne potreboval. Tako bi narodi živeli v miru in bratstvu. Po tem takem vidimo, da je vse na svetu zaradi trebuha, ker bi človek pri človeku in narod pri narodu živel brez skrbi in v najlepšem prijateljstvu. — Tudi bi ne bilo niti ropov niti zločinov, ne bilo bi niti ubijalcev, niti tatov in sploh bi izginilo vse zlo na svetu, kajti vsa ta dejanja se dogajajo: ali iz poželjivosti, ali iz pohlepnosti ali iz potrebe. Ako bi ne bilo trebuha, bi ne bilo niti pohlepnosti niti potrebe in prosti od skrbi za vsakdanje nasičenje trebuha bi se lahko ljudje tako vzgajali, da bi izginila vsa poželjivost in druge slabe lastnosti, vsled katerih se dogajajo slaba dejanja. Tako je trebuh vzrok vsega zla na svetu.

— Toda ti govoriš čudno, o Demokritos, ko govoriš o tem, kar je nemogoče, kajti brez trebuha bi sploh ne bili ljudje in ko bi ne imeli poželjivosti, čemu bi živeli.

— Vse je res, kar praviš, o Aristip, toda hotel sem ti samo pokazati, da je trebuh najvažnejši del za človeka in za državo in da zaradi njega moramo mnogo skrbeti in trpeti in da je v njem vzrok vsega zla, ker ga je treba vsak dan nasiti in zapelje ljudi k nasilju in zločinu.

— To si tudi dokazal, dragi Demokritos, toda pomisli, da so sadovi zemlje, pridelki polja, darovi vrhov, ptice pednebnja in ribe vod in neštete slaničice zato tu, da jih uživamo in da nam je uživanje slast. Poleg tega nas potreba naganja k delu, da deloma svet in življenje vedno krasnejše, (s tem, da obdelujemo zemljo in stavimo mesta).

— Resnica je, o Aristip, kar govoriš, toda o tem nisem hotel govoriti, ampak sem ti želel dokazati, da bi se morala zgoditi izprememba tam, od koder izhaja zlo.

— Pa vendar ne misliš, o Demokritos, da si bomo dali odrezati trebuhe in se bomo legli spat v senco dreves, kakor to store po zimi nekatere živali, ki se zaležejo.

— Nikakor nisem tako mislil, o Aristip, ampak sem hotel sledeče povedati: ker je v želodcu začetek vsega zla in ker se brez njega ne da živeti, je treba na svetu vse tako izpremeniti, da se bo tudi z njim dobro živelo. O tem je treba premišljati in o tem bi hotel govoriti s teboj, ki si moder, kakor pravijo.

— Recimo najprej, da želodec, ker ga imamo in ker bi brez njega ne mogli živeti, — kajti bistven del je našega življenja in telesa — ni največje zlo, ampak le vzrok za takrat, kadar nimamo, kar bi moral imeti. Priznal boš, o Demokritos, da bogati ljudje in oni, ki imajo mnogo jesti, ne hodijo krast vtjuje hiše, niti ne čakajo potnikov na križpotjih, da jih ubijejo in oropajo.

— To je res.

— Nasprotno boš priznal, da ropajo in krađejo oni, ki sami nimajo kaj jesti in so na tem, da umrjejo lakote.

— Da.

— Tudi boš priznal, da bogati in premožni ne delajo trdo na polju, ampak da sede doma in dobro živijo in se le za svojo zabavo zanimajo, za javne državne razmere, za umetnost in učenost.

— Da.

— Torej samo oni, ki nima kaj jesti in je ubog, da si ne more kupiti, morda trdo delati in trpeti, ali pa morda — ako je slab človek — iti na cesto in tam kot ropar napadati potnike, ako se mu ne posreči ponoči okraštati dom svojega sosedu.

— Tako je, o Aristip.

— Povej mi sedaj, o Demokritos, ali je bolje, da je nas, ki živimo od rediteljice — matere Zemlje, več, ali je bolje, ako nas je manj.

— Na vsak način, ako nas je manj, o Aristip, kajti ne zemlja ne raste in se ne večja in tako se mora enaka množina njenih darov deliti med neenako število ljudi, zato dobi vsak tem manj, čim več je ljudi na svetu.

— Dobro si odgovoril, o Demokritos, zato so judje, meniš, nekdanj, ko jih je bilo manj, boljše živeli nego sedaj, ko nas je več.

— Menim tako.

— Ali se ti ne zdi, da je pri večjem številu ljudi tudi več delavev, da se delo deli in da obdelana od več rok zemlja več rodi in da je v naši dobi lepše življenje nego je bilo prej.

— Zdi se mi, da je tako, toda v resnici se godi boljše le onim, ki ne delajo, ker imajo več dobička od več dela, dočim se onim, ki delajo, godi vedno slabše, ker jih je vedno več.

— Dobro si povedal, o Demokritos. Ako je torej ljudi vedno več in pridelka vedno manj, je beda vedno večja: beda pa je pomanjkanje za vsakdanje potrebe želodca; zato morajo ljudje več delati in bolj trpeti, da se nasitijo, ali pa morajo zagrešiti tem več zločinov, tatvin, goljufij, ropov in umorov, da tako po krivici pridejo do tujega imetja.

— Na vsak način je tako, Aristip. — Rekli smo prej, da trpi le oni, ki nima, kar mora imeti (za življenje) in da leži v tem tudi vzrok zločinov. Priznal boš torej, da je beda vzrok vsega zlega in da je beda največje zlo.

— Živeti in ker je ustvarjen po previdnosti bogov — ali ako ne veruješ — po naravi, koj nujno potrebno sredstvo življenja, potem moramo bedo postavititi kot glavno zlo. — Zakaj tudi ti bi tako ne trpel, lačen in utrujen, ko bi ne bil beden in bi si ne moral s takim trdom zaslužiti kruha za želodec. Ako bi bil bogat, ali ko bi imel doma polne kašče, ne bi delal tu, ampak bi ležal in počival in bi delal le toliko, kolikor bi bilo v tvoje veselje, ker vem, da bi brez dela ne hotel živeti.

— Res je, kar govoriš, o Aristip. Zato mi boš sedaj pritrdil, da je beda vzrok vsega zla.

— Kako bi ti ne pritrdil, ko govoriš tako prepričevalno, o Aristip.

— Rekli pa smo, da je beda tem večja, čim več je ljudi, ker ima vsak človek svoj želodec in vsi hočejo jesti; čim večja pa je beda, tem večji je vzrok zla.

— To je res, o Aristip.

— Kdor hoče torej, da izgine zlo se mora bojevati proti bedi.

— Toda, kako bi bilo to mogoče, o Aristip, ko se ljudstvo vsak dan množi in je ljudi vsak dan več; z delom pa ni mogoče prisiliti matere zemlje, da bi rodila več.

— Rad slišim od tebe te modre besede, o Demokritos, kajti spoznal boš, da pride na ta način nekoč do tega, da bo beda dosegla svoj vrhunec in bodo množice umirale od glada. Ali ne misliš, da bi bilo to mogoče.

— Na vsak način bi bilo mogoče, mislim.

— Povej mi, koliko otrok imaš, Demokritos?

— Deset, je odgovoril Demokritos.

— Povej mi tudi, je rekel Aristip, ali bi več trpel, ako bi skrbel samo zase, ali, če moraš skrbeti tudi za druge, za ženo, za otroke in tako dalje.

— Na vsak način bi manj trpel, ko bi skrbel samo zase, ker jih moram sedaj nasiti deset. Tako bi pa moral nasiti le sebe.

— Prav praviš, Demokritos. Ako smo torej rekli, da je beda največje zlo, iz katerega izhajajo vsa druga (zla) in da je beda tem večja, čim več je ljudi, da se pravi: množiti ljudi, množiti bedo, množiti zlo — pa je toliko, kakor) množiti zlo in da je nasprotno treba omejiti bedo, da se omeji zlo, in ker je beda enega (človeka) tem večja za čim več ljudij mora skrbeti, ali se ti ne zdi, da se da omejiti beda s tem, da se omeji število ljudij.

— Skoraj se mi zdi tako, o Aristip.

— In da je dolžnost vsakega, da to stori v svojo in v skupno korist.

— Tudi to se mi zdi.

— Vidiš, o Demokritos, in to se že vrši, kajti gorenji sloji so o tem že premislili in so si po tem že uredili življenje. Ne toliko iz strahu pred gladom in trpljenjem, ker žive od truda vaših rok, ampak z namenom, da se preveč ne pomnoži njihov plemo in da bi ne bilo treba bogastva rešiti med preveč ljudij, ker bi tač dobili vsak manjši delež. Zato naj se ti ne zdi čudno, ako vidiš, da imajo bogati le malo otrok, po enega ali dva, ker so spoznali po prevdanku, da bi ne bilo dobro, ako bi jih bilo več. Tako morejo sami dobro živeti, ker jim ni treba skrbeti za druge. In vendar bi mogli preživeti večjo družino. Ti pa, ki nimaš ničesar, imaš deset otrok in moraš trpeti za sebe in za druge.

— Res, to ni modro, o Aristip.

— Sam priznaš torej, da nisi modro uravnal svojega življenja.

— Nisem.

— Naša dolžnost pa je, da modro živimo.

— Modro živeti pa se prav živeti.

— Da.

— Prav živeti pa je toliko, kakor dobro živeti.

— Dobro živeti pa se pravi živeti v radosti in v blagostanju.

— Da.

— Nasprotno — živeti v trpljenju in bedi se pravi slabo in nes pametno živeti.

— In množiti to življenje se pravi množiti zlo.

— Da.

— In množiti pravo življenje, se pravi množiti dobro.

— Oni pa, ki množijo zlo, je slab človek, oni pa, ki množijo dobro, je dober človek.

— Zato je rekel Sokrat, da je le moder človek dober človek, ker edini on ve, kaj je dobro in kaj je zlo.

— Slišal sem, da je tako rekel.

— Kdor torej množijo bedo in trpljenje ni niti moder niti dober človek.

— Zdi se mi tako.

— Tudi ako jo množijo samemu sebi.

— Moder človek torej pod nobenim pogojem ne bo množil bede na svetu.

— Nikakor ne, ampak jo bo skušal zmanjšati.

— Ker pa beda raste s številom bednih, ne bo mogoče števila (bednih) po nepotrebnem.

— In bo s tem koristil sebi, ker bo lahko sam užil, kar bi moral deliti med druge, in drugih ne bo spraviljal v bedo ip trpljenje.

— Da.

— Dobro si odgovoril, Demokritos; ako pa priznavaš, da je življenje v bedi in trpljenju slabo in nemodro življenje, bi se zdelo, da je boljše, da takega življenja ni. In zato bi bilo treba izpremeniti svet tako, da bi se živelo lepo vselo življenje. Lepo in veselo življenje pa se da živeti samo v blagostanju, v brezskrbni radosti in v modrem uživanju. Torej bi se morali vsi oni, ki ne morejo lepo in brezskrbno živeti odreči življenju. Tudi to se kaže kot posledica (prejšnjega). To pa se zdi nemogoče.

— Skoraj da, kajti vsak rajši živi tudi v bedi in v trpljenju, nego da bi umrl.

— To je res, Demokritos, in tudi to je res, da je treba vseh vsih ljudi, ki opravljajo razna dela; zato nisimo rekli, da naj bi umrli, ampak da bi jih ne smelo voditi se preveč.

— Da, tako smo rekli.

— Da bi torej tudi revni omejili svoje število, kakor so ga omejili bogati, to tembolj, ker vsled naravnega zloga števila raste beda in trpe sami in oni, ki so rode.

— Res je. Toda pomisli, o Aristip, da je nam tem lažje, čim več nas je pri delu, da se mnogi iz nas pobijejo ali pomrjejo pri težkem delu, da jih mnogo umrje v raznih boleznih in da bi torej zmanjšano število nas tako zmanjšalo, da bi ne mogli več vsega dela opravljati in da bi se bolj trpeli, nego zdaj trpimo, ko je več delavnih rok, in da bi niti v starosti ne imeli miru, ko bi morali delati poleg svojih otrok, dočim sedaj otroci na stara leta skrbje za nas.

— Imaš prav, Demokritos, vidim, da si dobro razumel moje besede. Toda pomisli, da bi morali potem bogati vaše delo dragje plačevati, ker bi primanjkovalo delavev, in tako bi (ti) prejel več denarja za isto delo; bi ga lahko več porabil zase, ko bi ga ne bilo treba deliti med svojo družino. S tem bi si lahko prihranil za starost, da bi ne bilo treba čakati na otroke, ki se radi nevaležne izkažejo.

— Tudi to se mi ne zdi nemogoče.

(Dalje prihodnjije.)

Iz zgodovine šolstva.

1. ŠOLA V STAREM VEKU.

V starem veku so bili podlaga družbi in državi stanov in suženjstvo. V vseh državah starega veka so bile širše mase ljudstva socialno in politično zaslužene, in le majhno število ljudi je uživalo svobodo, pravico, posest in brezdolje.

V vsej Grški je bil le sedmi del prebivalstva prost, v Sparti celo le petnajsti del delavskih množic.

Slično kakor na Grškem je bilo razmerje med svobodnimi in nesvobodnimi tudi v rimskem svetovnem kraljestvu.

Kakšen učinek so imele tedaj družabne oblike enakosti in sužnosti na pouk in izobrazbo? Ta je bil tak, kakršen je pač moral biti ob njih družabni obliki.

Kjer vlada pešiča nad masami ljudstva in se hoče vzdržati, si mora prisvojiti monopol izobrazbe, spremeniti znanost v skrivnost, prepovedati ljudstvu spoznanje in ga ohraniti v nevednosti.

Tako se je godilo v vsem starem veku.

V Egiptu in v Indiji so posedovali edino duhovniki izobrazbo in znanost, in ta zaklad so čuvali kot skrivnost. Težke kazni so bile naložene na kršitelje teh skrivnosti. Celo pisava egiptovskih duhovnov je bila tajna. Duhovni niso bili radi tega samo duhovni, temveč tudi učitelji, učenjaki, smetniki, vedeževalci, zvezdoslovci, inženirji, stavbeniki, zdravniki, državni uradniki, sodniki, vladarji in vojskovodje. Celo vojaška kasta je stala pod njimi, in sam Faraon je izvedel zadnje skrivnosti duhovniške kaste šele tedaj, ko je došel do vlade.

V Indiji je bilo po postavi prepovedano učiti kakšnega člana delavske kaste štati in pisati ali mu razlagati postave in svete obrede. Celo samostano izobraževanje je bilo ljudstvu prepovedano s grozno pekla, prepovedano po postavi duhovske kaste, po zakoniku Manu.

Na Grškem je bilo ljudstvo istotako izključeno od javne izobrazbe in vzgoje. Nobenega sužnja ali nesvobodnega človeka niso pripustili v šolo. Celo demokratični Atenci so prepovedali podvrženim Mitilencanom, dati svojim otrokom pouk. Na Grškem je torej vladal monopol izobrazbe za svobodne ljudi.

In čemu je služila ta predprava do izobrazbe? Aristotel nam odgovarja naravnost na to vprašanje: "Da ohrani svobodni človek despotično vlado nad ljudmi, ki so se po naravi določeni za sužnost."

Kakšen namen je imela torej vzgoja v starem veku? Imela je namen vzgojiti vladarje nad ljudstvom. Šola je bila zavod za izobraževanje in vzgojo vladajoče duhovske kaste in vladajočega plemstva.

2. ŠOLA V SREDNJEM VEKU.

Tudi v srednjem veku sta še sloneli družba in država na neprostosti ljudskih množic, tudi tedaj so bili vladajoči stanovi.

Družba je bila razdeljena v stanove duhov-

nov, vitezov, meščanov in metov, vladali pa so duhovni in vitezi, medtem ko so bili meščani podložni, kmetje pa tlačani. V poznejšem srednjem veku so si priborili rokodelci pravice in svoboščine in so bili istotako deležni vlade nad kmeti. Vladajoče stranke pa so prezirale ljudstvo in delavce.

Kakšen učinek je imela ta razdelitev v stanove na šolstvo. Učinkovala je po svoji družabni naravi in vstvarila sledeče razmere.

Izobrazba in vzgoja je bila stanovska izobrazba in vzgoja. Različnost stanov se je izraževala v različni izobrazbi. Skupne izobrazbe ni bilo, kakor tudi ne splošne ljudske izobrazbe. Kmetstvo ljudstvo ni bilo deležno nikake izobrazbe.

Cilj izobrazbe vitezov so bile sedmere popolnosti viteza, namreč: jahanje, plavanje, streljanje z lokom, borenje, lov, šah in stihotvorba.

Cilj izobrazbe duhovnikov so bile sedmere proste umetnosti, namreč: gramatika, dialektika, retorika, aritmetika, geometrija, godba in zvezdoslovje.

Viteze so vzgojevali na gradovih, na dvorih, v gozdu in na polju s praktičnim življenjem za njih svetovni vladajoči pokle; duhovni pa so bili ločeni od sveta v samostanih in cerkvah, kjer so se pripravljali s pomočjo mrtvih knjig in mrtvega jezika za njih cerkveni vladarski pokle in za nebesa.

Kakor pa je bila tudi različna izobrazba duhovnov in vitezov, v ovi točki je bila vendar enaka, namreč v tej, da so se vzgajali za vladanje.

Šola v srednjem veku je bila torej kakor v starem veku vzgojevalni zavod za vladajoče, o ljudski izobrazbi pa ni bilo ne duha ne sluha.

3. ŠOLA V NOVEM VEKU.

Tudi v novem veku je bila družba še vedno stanovska družba in država še vedno ni bila občestvo delavnih državljanov. Vzgoja je bila valed tega še vedno in bistveno vzgoja vladajočih stanov in ne vzgoja meščanskih in kmetijskih mas.

S pomočjo velikih odkritij in izumitev je bila sicer omajana moč viteškemu stanu, s pomočjo reformacije pa moč duhovščine, toda stanovi sami še niso bili odstranjeni. Politično moč stanov je prevzel kneževski absolutizem, družabna moč plemstva in duhovščine pa je obstajala še nadalje, četudi oslajena.

Ker ni viteška vzgoja z njeno staro enostransko smerjo več zadostovala potrebam novega družabnega in državnega stališa in plemstva, so nastale posebne šole za plemstvo v viteških in plemiških akademijah, v vojaških in kadetnih šolah, kjer so poučevali tudi moderne znanosti, moderne jezike in oliko.

Tako ne samo plemstvo, temveč tudi duhovščina je potrebovala razširjene izobrazbe, kar se tiče znanosti. To razširjeno izobrazbo so nudile protestantske latinske šole, jezuitske šole in vseučilišča. Celo to šolstvo je bilo določeno že po potrebah rastoče meščanske družbe, kajti novi vek je rojstni dan meščanske družbe. V novem veku vedno bolj narašča meščanski stan kakor tudi njegova socialno-politična moč.

Reformacija je bila v bistvu stvar meščanstva in reformatorji so delovali za boljše šole in za splošno ljudsko vzgojo. Reformacija je položila temelj za ljudsko šolo, to se pravi, za vzgojo ljudskih množic tako v mestih in na deželi, toda ljudska šola je ostala do devetnajstega leta ubog po-habljenec, ker manjkali so v absolutni državi in pri stanovski družbi socialni in politični življenjski pogoji za rast ljudske šole.

Absolutna država nima denarja za ljudsko izobrazbo, in absolutna država in fevdalna družba nimate imela prav nikakega zanimanja in koristi od izobrazbe in pouka ljudstva, nasprotno, imele ste korist od neumnosti izkoriščenih in zatiranih množic.

Nekoliko dejstev naj potrdi to resnico.

Znameniti "izobraževalec na prestolu" Friderik Veliki je izdal za svojega "šaljivega" Voltaireja, kakor ga je imenoval, skoro dvakrat toliko, kakor za ves šolski pouk v deželi; za svojo viteško akademijo je izdajal desetkrat več kakor za učiteljski seminar, za armado pa je porabil osemnajststokrat več kakor za vso ljudsko vzgojo. Ljudsko šolo je rabil za poneumnjevanje ljudstva in za dresiranje dobrih podložnikov, čeprav je pisal v svojem "pismu o vzgoji", da mora porabiti dober knez vso svojo marljivost v to, da napravi v svojih državah koristne in čednostne državljane. Skoro ves čas pouka so porabili v to, da so se učili učenci na pamet biblijske izreke, pesmi iz molitvenikov in katekizem, čeprav se je izrazil Friderik Veliki sam, da "je vera le zato narejena, da se goljufa ljudi".

Pestalozzi pripoveduje, da je nek aristokrat v Bernu pri izbruhu francoske revolucije trdil, da je kriva vseh nemirov edino izobrazba, pisanje in računanje. — Njegov oče je bil ves drug človek; dal je učitelju osem mernikov žita, da ni učil kmetijskih otrok pisanja in računstva.

Ti vzgledi naj zadostujejo, da se pokaže, da ste bili fevdalna družba in despotična država sovražnici ljudske izobrazbe.

V novejšem času pa se vedno bolj ojačuje meščanstvo in klie po ljudski izobrazbi postaja vedno silnejši. Raticius, Comenius, pietisti, človekoljubi, Rousseau in Pestalozzi so vzdignili ta glas in največji izmed teh proslavljajo vrednost rokodelstva za vzgojo in izobrazbo.

Toda klie po ljudski izobrazbi se ni mogel uresničiti v despotični državi in v despotični družbi, za to je morala priti šele nova družba in nova država.

4. ŠOLA V NAJNOVEJSEM ČASU.

Francoska revolucija je bila zgodovinski junaki čim meščanstva, katerega so pozdravili vsi veliki in svobodni duhovi v Evropi. Največji učenjaki so pisali posebne opravičbe za francosko revolucijo. To ljudsko gibanje je strmoglavilo despotizem in fevdalizem in meščanska družba in moderna pravna država je zavladala.

S pomočjo blagovite revolucije tretjega stanu so bile odpravljene predprave plemstva in

duhovščine, aristokracije in knezov; svoboda in enakost vseh ljudi ste bile postavljene za podlago družbe in države.

Svobodnim je bilo proglašeno: naseljevanje in promet, trgovina in obrt, vera in znanost, govor in pisava, človek in lastnina, in prvičrat v zgodovini je prejel delavsko ljudstvo socialne in politične pravice, in prvičrat v svetovni zgodovini ste bile ustanovljene država in družba na podlagi svobode in enakosti.

Takoj se je čutil ta veliki socialni in politični prevrat tudi pri šolstvu, in se pokazala svoboda ljudstva kot mogočna pospeševalnica ljudske izobrazbe in vsega pouka in vzgoje.

Na Francoskem je vstanovil ljudski parlament konvent, velike in znamenite znanstvene in umetniške zavode, kakor tudi obvezno ljudsko šolo; v Švici je skušala nova država istotako ustanoviti švicarsko ljudsko šolo, toda to je preprečila vojna in socialni boji; na Pruskem je zaznamovati po strmoglavljenju starih državnih in družabnih razmer leta 1806, pri Jeni velik napredek na polju vzgojeslovja v zvezi z velikim napredkom na socialnem in političnem polju, in skoro po celi Evropi je šolstvo zelo napredovalo.

Da, ljudska svoboda je ljudska izobrazba, in zasluževanje ljudstva je ljudsko poneumnjevanje. Še leta 1823, so izdali v Bernu naslednji odlok: "Vstop v literarno šolo je dovoljen samo onim dečkom, ki imajo po svojem stanu, premoženju ali po poklicu svojih starišev pravico do olikane vzgoje. Nezakonski in sinovi služabnikov ali ljudij sličenih stanov so izključeni."

Še temeljitejšo kot bernska aristokracija je postopal absolutizem, potem ko je bila zatrena liberalna revolucija leta 1824., v kraljevini Sardiniji. Dal je zapreti vseučilišča in odredil: "Pisati i ubrati se sme učiti le oni, ki ima 1500 frankov dohodkov."

Tako vidimo, da sta aristokracija in despotizem najnovejšega časa ravno tako velika sovražnika ljudske izobrazbe, kakor so bili duhovni in plemstvo v vseh prejšnjih časih.

V 19. stoletju pa je po vsem svetu mogočno narastla demokracija in z njo je rastla tudi šola. — Kljub temu pa je ostala le učna šola.

Šolstvo je vodila duhovščina, vladni uradniki in učenjaki; bilo je zelo nedemokratično organizirano in vodjeno, in še danes manjka šolstvu znotraj in zunaj več kot ena kapljica demokratičnega olja.

Šolstvo se mora znotraj in zunaj demokratizirati in postati iz učne šole delavna šola. To zahteva socialni in politični razvoj in to zahteva tudi napredujoča pedagogika.

Otroci premožnih in posedujočih razredov se precej dobro pripravijo za svoj poklic, kajti za nje je skrbljeno po visokih šolah, tehnikah, trgovskih šolah, poljedelskih šolah itd., toda za otroke delavcev ni skrbljeno. Za nje je treba prebrzati ljudsko šolo in šolo za nadaljnjo izobrazbo v delavno šolo.

Fr. Milčinski:

Naši in vojna.

I.

Ona je zvrhano poltretje leto stara, on debelo poldrugo.

Ona je očitno ženske sorte: zgovorna in zvedava, poleg pa mila, da se samega dobrikanja in vikanja redi, in plaha, da se boji celo naslikanega volka in prej vpraša, ali grize, potem ga šele pogleda od blizu.

In modra je. Utihne in se zamisli, tako globoko, da niti fortice ne bi videla, če bi jo prednjo postavil. Potem pa pride na dan z vprašanjem, ki priča, kje daleč ji že stikajo misli: "Atek, atek, atek! Ko si bil še v povojno, ali so te takrat tudi že klicali 'atek'?" in "Atek, kje si bil pa prej, predno si prišel k nam?" — ali pa: "Atek, atek! Ali žlica tudi umrčeka?" — Najrajša pa izprašuje po vzrokih. Ves ljubi dan goni svoj "Zakaj?" in "Zakaj?" in ni igrača ji dajati odgovorov. Vpraša te: "Zakaj se reče konju konj? Povej atek!" Zakaj? Pa ji odgovori! Celo v naučni slovník lahko prej pogledaš, pa ne boš vedel. Le kar sedi — trojka! Odgovorim pa jaz, ki sem bolj vajen: "Konju se zato pravi konj, ker nima rogov. Če bi imel roge, bi se mu ne reklo konj, ampak koza. Tako je!"

S tem odgovorom je dekelec zadovoljno, dokaz, da ji je stvar zdaj jasna. Toda ima še novo vprašanje: "Zakaj nima konj rogov? Povej, atek!" Kdor ni vajen, bi omagal pri takem izpitu. Jaz sem vajen, jaz vem vse, kar je in kar ni, meni ni težak odgovor: "Konj nima rogov, ker jih ne more imeti. Kaj pa misliš? Če bi konj imel

roge, ne bi bil konj, ampak koza." Na to moje dekelec globoko vzdihne in to pomeni, da jo je odgovor docela zadovoljil in je zdaj rešena iz težkih dvomov.

Drugeče je zdrava. Najljubša jed so ji struklji, teh se naje, da se ji ustavi. Najljubša igrača pa ji je Milka, punčka dolga dve pedi. O božicu je bila stara eno leto, pa je še vedno cela, kar je najboljši dokaz, kako ljubeznivo z njo ravna njena mamica. Moje dekelec se ji namreč šteje za mamico; ima poleg Milke še več druge trpežen otrok, narejen od glave do nog iz klobočevine; potem zamoreca, ki je revček brez rok, premalo je nanje pazil in jih zasejal, kaj vemo kdaj in kje; in na belega medvedka ne smemo pozabiti, vtrehubti ima muziko. Tudi o tem medvedku pravi oje dekelec, da mu je mamica.

To je ona.

On pa je njen debelo poldrugo leto stari bratec. Tako je dolg kakor širok. Komaj leto dni star je že jedel fižol in salato, nemara se je baš ob tej piči tako zredil. Dobiva košnike, zato je po enem lieu vedno rdeč in čedi sline, čedi jih toliko, da mu nameravamo speljati pod brado žleb, da bi se mu odtekale brez škode za njegovo fasado. Laske ima svetle, na zelenkasto jim gre barva — o, če bi jih videl Rikard Jakopič! — poseben znak njegov pa so na kolnih strgane nogavice, dasi dobi vsako jutro cele. Govori vse, vendar po svoje, pri čemer daje prednost črkama t in p, dočim je njegova sestra za iste starosti oboževala črko k. Škatlja je "tata", krompir je "pompej". Ljubi

krepro govorico; svojemu začudenju daje duška z vzklikom "Tis boži!" kar pomeni "Križ božji!" Kuharici pa, ki ima pri njej zavetje in potuho ponoči in podnevu, njej privoščil prijazen ogovor: "uba duša", to je "ljuba duša!" Niso mu priučene te in enake besede; nalez se jih in ne vemo, kje in kdaj; so mu pač posebno všeč. Zakaj?

Zakaj pa je njegova največja radost plezanje, radost in hkratu vir neprestanih opominov v besedi in dejanjih? Ona, njegova sestra, ni nikdar plezarila. On pa pleza; je pač fant! In kamene sila rad luča v vodo; ona jih ni. In za vlake se ona še pol-toliko ni zanimala, kakor se zanima on.

Teka po sobi, dela "š-š-š" in je vlak in moramo v kraj bežati, da nas ne povozi. On osebno je vlak! Tako je bilo odkriva. Pa mu ni miroval duh, mislil je in računl, iskal je in je našel in na nečuden način zboljšal železniški promet: obrnil je pručico, sôpahač jo drsal pred sabo, glej — vlak, do lasu podobno onemu v resnici! Pa še ni odnehal, dokler da se mu slednjic ni posrečilo in je rešil problem, kako biti vlak in pasažir oboje hkratu: zajaha pručico, poganja jo z nogama in dela "š-š-š" in cel Vintgar slim mu kipi po bradi navzdol. Vlak in pasažir hkratu! Ženij!

Prišel je prijatelj in je videl presenetljivo to kombinacijo in je izjavil: "Škoda!" je rekel, "da je vojna in so odgodili podelitev Nobelove nagrade: tvoj fant je zrel zanjo." In omenjam, da je ta prijatelj boljši gospod.

Stranka pod nami pošilja pošte gori zaradi ropota. Obžalujem, pomagati pa ne morem! Ali

naj fantu zatrem duha, ki se mu tako lepo razvija? Kakšen bi bil oče! In sploh, zdaj je vojna...!

Posebne simpatije goji moj mladi mož za Milko. Milka je tista gospodična, ki se ji moje dekelec šteje za mamico. Čim jo zagleda, vse drugo izpusti iz rok in jo milo kliče: "Mita, Mita! 'epa Mita!", to je "lepa Milka!" poleg pa cepeta z debelima nogicama. Ali ta ljubav je nesrečna: inala Milkina mamica je stroga in neumljena in z vikom in krikom in neizprosnu mu brani svojo hčerko. Ne toliko iz ozirov na krepost in dostojnost — saj naš fant ni tak — ampak ker se boji, in to ne brez vzrokov, da bi mu padla iz rok in se ubila; zakaj hčerke Milke glava je nežna, jo iz porcelana. In nesrečnemu mlademu možu ne preostane drugega, nego da sede in plaka. O, če se udari, takrat se ne bo jokal. "Buc!" pravi, če zadene ob kak rob in to je pogostokrat, zakaj njegova uboga glavica je takorekoč vsemu svetu na poti; "bumfati!" pa izjavlja, kadar pade. To je vse! Telesna bolest ga ne dirne nič, prav nič in véasi mislim, ali ga ne bi dal, da se izuči za fakirja. Srčna bol pa, tej ni kos: kar sede in se joka. In kadar se joka, vsakokrat sede kar skviška, — ker le sedé je človek lahko prav od srca žalosten, le sedečemu se vse telesne in duševne sile nemotene in neprikrajšane osredotočujejo na žalost.

O slavnostnih prilikah nosi naš fant že blače, in se lahko reče, da jih nosi brez posebnih nezdod.

To sta torej naša dva in tako sta zdajle ob času vojne, in kakor sta neže starosti, vojna ne hodi mimo, ne da bi je bila svesta. (Dalje

Poslednji dnevi Štefana Poljanca.

"Brezupno je moje koprnenje. — Kaj bi ti storil, Peter Novljan, če bi spoznal, da si živel preko svojega življenja. Da ne stojiš več tam, kjer so stali tvoji vrstniki, in da ti ni ne moreš stopiti tja, kjer so stali tvoji vrstniki, in da tudi ne moreš stopiti tja, kjer stoji tvoji in tvojih vrstnikov sinovi? Kaj bi storil, Peter Novljan, če bi spoznal, da je minila doba, katero si spremljal in v kateri nisi živel, in da ni dano spremljati dobe, ki je prišla, da tudi živeti ne moreš v nji in ne smeš? Da si nepotreben, mrtev v živem telesu? Kaj bi storil?"

"Zakaj vprašuješ, ko ti je odgovor zapisan v očeh?"

"Rad bi ga slišal v glasni besedi, iz tvojih ust. Iz tvojih ust; kajti odgovoril boš zame in zase. Kaj bi ti storil?"

Peter Novljan se je nasmehnil s hudobnim nasmehom, kakor ga še ni bilo na njegovih ustnicah.

"Uvaževal bi praktične razmere."

Tedaj se je nasmehnil Štefan Poljanec z istim hudobnim nasmehom; govorila sta z očmi in sta se razumela.

"Uvaževal bi praktične razmere prvičrat in poslednjikrat, z vso resnobo in z vsem srcem; če je ubita duša, bi ubil telo."

Gledala sta si v oči in sta se smehljala. In oči, obraz, smehljaj — kakor lice v ogledalu, kakor seneva v senci.

"Uvažuj, Štefan Poljanec!" je izpregovoril Novljan in Poljanec se je zdel njegov glas tako čudno znan, kakor da bi bil izpregovoril sam.

"Uvažuj!"

Štefan Poljanec je zavzdihnil globoko in je vstal. Hodil je po izbi s povešeno glavo, obraz zelo upal in star.

"Uvažuj!" mu je svetoval Novljan. "Uvažuj, Štefan Poljanec! Prej nisi znal, pa si se upal; zdaj veš, kako je treba storiti, pa si ne upaš."

"Rad bi jo videl še enkrat," je zaprosil Poljanec in njegov glas je bil trepetajoč, slaboten, otroški.

"Kaj bi jo gledal? Ne dosežeš je več. Sam si rekel, da je ne dosežeš. Zate je bila, dokler si živel; zdaj živimo mi in zdaj je za nas. Saj te ne bo pogledala, saj te ne pozna več — sam si rekel. Čemu bi si delal žalostno smrt?"

Poljanec je stopil k postelji, sklonil se je in je pogledal Novljanu blizu v obraz, da se je skoro dotaknil njegovega lica.

"Kako ji je ime?"

"Matilda ji je ime — za zdaj; ime pa ji je

bilo tudi že drugače, vse polno imen je že imela; zdaj ji je ime Matilda."

"Ali govoriš ti, ali govorim jaz? Čegav je glas?"

"Obadva govoriva."

"Matilda ji je ime. Bel obraz, bele roke, globoke oči; nedosežna in zmirom dosežna; ideal in prilježnica."

"Dobro si jo opisal."

Štefan Poljanec je slonel nad njegovim obrazom in je šepetal.

"In zagrnjeno oko —"

"Zmirom zagrnjeno."

"In slepa starca —"

"Teta Mara, ki pozna Štefana Poljanca že od nekdanj, še iz svoje mladosti, in ki je mislila da sem jaz ti in da si jaz."

Štefan se je vzdignil in si je oblekel suktnjo. (Dalje prihodnjik.)

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKI TOREK.

Lastnik in izdajatelj:
Jugoslovenska delavska tiskovna družba v Chicago, Illinois.

Naročnina: Za Ameriko \$2.00 za celo leto, \$1.00 za pol leta. Za Evropo \$2.50 za celo leto, \$1.25 za pol leta.

Oglašni po dogovoru. Pri spremembi kvantiteta je poleg novega naznaniti tudi stari naslov.

Glasilo slovenske organizacije Jugoslovenskega delavskega ljudstva v Ameriki.

Vse pritožbe glede nerednega pošiljanja lista in drugih nerednosti, je posiljati predsedniku družbe
Fr. Udovich, 1844 So. Racine Ave., Chicago, Ill.

Subscription rates: United States and Canada, \$2.00 a year, \$1.00 for half year. Foreign countries \$2.50 a year, \$1.25 for half year.

Advertising rates on agreement.

NASLOV (ADDRESS):
"PROLETAREC"
4008 W. 31. STREET, CHICAGO, ILLINOIS
Telefon Lawndale 8157.

SKUPNO GOSPODINJSTVO.

Danes, ko se v celokupnem gospodarstvu uveljavlja obrat v velikem, se mnogi zavzemajo za misel, da se tudi domače gospodinjstvo v mestih postavi na isto podlago. Velike skupne obednice in prehranjevanje v gostilnah in restavracijah se ni obneslo, ker dotična hrana ni prvovrstna, vrhu tega se mnogo stroši za pijačo; posebno neugodno je pa zahajanje med mnoge tuje ljudi, v neprijetno gostilniško ozračje in šum.

Sedaj gre za drug načrt: za hiše z eno samo kuhinjo, v kateri se kuha za vse stranke, ki stanujejo v hiši. V taki hiši so večja in manjša stanovanja za družine, ki so vsako zase popolnoma ločena. Stanovanja obstoje zgolj iz praznih sob; kuhinjski prostori, prostor za služkinjo in kopalnica odpadejo. Ostane samo doščadnja jedilna shramba kot kuhinjska rezerva. Iz skupne kuhinje se dviga hrana na dvigalu naravnost v posamezna stanovanja. Po isti poti se pošlje nazaj v kuhinjo umazana posoda. V vsakem nadstropju je za stranke na razpolago po ena kopalna soba. Poleg centralne kuhinje je jedilnica za tiste, ki rajši v družbi obedujejo.

Tako centralno gospodinjstvo ima zelo znižati stroške. Ako je v hiši 20 stanovanj, odpade 19 štedilnikov. Namesto dvajset služkinj jih zadostuje 5. Veliko se prihrani na kurjavi. So pa še ugodnosti: Družinski oče lahko natančno proračuna svoje izdatke; žena, ki je zaposlena izven doma, je rešena vsake skrbi za gospodinjstvo. Vdove in penzionisti, katerih žene si tudi žele pokoja, najdejo tu prijeten dom. Hrana je dobra, domača. Vsak lahko obeduje, kadar mu je ljub; jedila si na jedilnem listku izbere prejšnji dan. Ako katera gospodinja želi, lahko pospravlja svoje stanovanje sama. Drugače se kuha, pere in suši za vse skupaj.

Ni dvoma, da bi tako skupno gospodinjstvo bilo otkaj cenejše, nego dosedanj način in bi mnogim družinam in posameznikom v mestih jako prav prišlo. Ustanovitelj tega načrta je bil šolski ravnatelj Oto Fiek v Berlinu, ki je ondi še leta 1908 ustanovil tako vrzno hišo za 25 družin. V Berlinu se je ustanovila posebna družba za zgradbo takih hiš; 1. aprila 1914 je že otvorila 6 hiš, 1. oktobra še 6. Enako podjetje snujejo v Gradcu.

Ali se ne vidi tudi v tem socialna misel?

Stavbinska armadna divizija je bila pooblašena, da izda \$18,000,000 za razširjanje in spopolnjevanje vojaških taborišč. Od te vsote pojde okoli \$7,500,000 za razširjenje Camp Granta v Rockfortu, Ill.

Produkcija na drobno.

Gospodarski razvoj meščanske družbe vodi proizvodnje v malem nujno v propad. Podlaga proizvodnje v malem je zasebna delavčeva last nad izdelovalnimi sredstvi. Gospodarski razvoj odvzema delavcu izdelovalna (proizvajalna) sredstva in ustvarja iz njega brezposelnega proletarca. Asproti temu pa postajajo izdelovalna sredstva monopol razmeroma malega števila kapitalistov in veleposestnikov.

Obnem s tem monopoliziranjem proizvodnih sredstev uničujejo maloobrtna podjetja veleobrtna. Orodje se razvija v stroj, in človeško elo proizvaja vse na abelo.

Vse koristi teh izprememb monopolizirajo pa zase kapitalisti in veleposestniki. Za proletarijat in za propadajoče srednje razrede — za male obrtnike in kmete — pomenijo le naraščajočo negotovost eksistence, bedo uničevanje, zaslužjevanje, ponižanje in izkoriščanje.

Vedno večje in večje je število proletarcev, vedno večja in ogromnejša je armada nadpotrebnih delavcev, vedno ostrije postaja nasprotje med izkoriščanimi in izkoriščevalci in vedno ogorčenejši je razredni boj med buržoazijo in proletariatom, ki deli moderno družbo v dva sovražna tabora, in ki je skupni znak vseh industrialnih ežela.

asproti med posejudočimi in neposejudočimi pa še razširjajo krize, katere pro vzročna kapitalistični način proizvodnje; te krize so vedno obsejnejše, delujejo vedno bolj uničujoče ter ustvarjajo splošno negotovost kot normalno stanje družbe. S tem dokazujejo jasno, da so proizvodne moči prerasle današnji družbi čez glavo in da zasebne lasti proizvodnih sredstev ne moremo smotreno uporabljati in popolnoma razvijati.

Tako čitamo v načelnih delih socialističnih programov.

Takoj v prvem stavku srečamo pomenljivo besedo: "gospodarski razvoj". Ta beseda nas vodi takoj k jedru socialnodemokratskega načina mišljenja.

Marsikdo meni, da je izrekel nekaj prav zelo modrega, ko je proglasil napram nam: "Nič ni novega pod soncem. Tako kot danes, je bilo vedno in bo vedno." Pa ni bolj nepravilne in bolj neumne trditve! Ovejša veda nam pokazuje, da ni nikjer miru in da je, kakor v družbi, tako v naravi opaziti neprestano razvijanje.

Mi vemo danes, da je človek prvotno živel kot zver, zbirajoč to, kar mu je narava prostovoljno dala. Ali iznašel je eno orodje za drugim, eno orodje za drugim, vedno dovršenejše in dovršenejše. Postal je ribič, lovec, pastir in končno stalno naseljen kmet in obrtnik. Razvoj je bil vedno nageljši, hitrejši, in danes v stoletju pare in elektrike se je tako zagnal, da ga lahko zasledujemo s svojimi lastnimi očmi. Kar primérjati se ne da z nekdanjo dobo. In še vedno se nahajajo ljudje, ki z učnim obrazom razlagajo, da ni nič novega pod soncem!

ačim, na kakršen pridobivajo ljudje življenske potrebščine ter kakor izdelujejo v ta namen potrebno imetje, je odvisen od njihovega orodja, od njihovih surovin, s kratka od sredstev, ki jih imajo za proizvodnje, torej od izdelovalnih sredstev. Ljudje pa niso nikoli proizvodili vsak zase, ampak vedno v večjih ali manjših družbah, katerih tedanja oblika je bila vedno odvisna od načina izdelovanja.

Razvoj proizvodnje odgovarja torej razvoj družbe.

Oblike družbe in vzajemne razmere njenih članov so ozko združene z oblikami lastništva, kakršne priznava družba in vzdržuje. Z razvojem proizvodnje se razvija roko v roki tudi lastništvo.

Primer pojasni to najbolj. Vzemimo ga iz kmetijskega gospodarstva.

Reno kmetijsko gospodarstvo ima dvoje delokrogov (področij): živinorejo in poljedelstvo. Pri živinoreji je vladalo pri nas do XVIII. stoletja, na več krajih vladalo pa še sedaj, pašno gospodarstvo. Temu pašnemu gospodarstvu pogoj pa je: skupno lastništvo zemlje. Bilo bi nezmislivo, ako bi hotel vsak metič zasevsak košček paše obdati s plotom in si za nekoliko svojih kosov živine vzdrževati svojega pastirja i. t.

d. Zato se drži kmet povsod, kjer je pašno gospodarstvo, z največjo žilavostjo občinske (skupne) paše in skupnega pastirja.

Drugače je v poljedelstvu, ako se efa z navanim orodjem kmetijskega gospodarstva, brez strojev. Skupno delo vseh občinarjev na vseh poljih kmetijske občine pri takih razmerah ni niti potrebno, ni niti ugodno za obdelovanje. Orodje kmetijskega gospodarstva zahteva, da obdeluje posameznik z nekoliko svojih tovarišev (torej s svojo rodbino) manjši del zemlje zase. Kmet obdeluje pri teh razmerah zemljo tem skrbneje, čim svobodnejše razpolaga s svojim zemljiščem in čim popolnejše dobi plod svojega dela. Poljedelstvo vodi v svojih početkih k proizvodnji v malem, to pa zahteva zasebno lastništvo proizvodnih sredstev, da se more svobodno razvijati.

Pri starih Nemcih n. pr. vidimo skupno lastništvo zemlje, dokler so se v glavnem pečali s pastirstvom (in lovom). Skupno lastništvo pa je izginilo pred zasebnim lastništvom, ko se je pojavljalo malo kmetijsko gospodarstvo. Košeno pa se je nadomestilo pašno gospodarstvo s hlevnim gospodarstvom, in s tem je bil napravljen konec skupnemu lastništvu na kmetiji.

Prvič v zgodovini s eje obdržavala v Washingtonu konferenca zastopnic strokovno organiziranih delavcev, pri kateri je bila zastopana tudi vlada. Zbralo se je 25 zastopnic, ki so zastopale razne organizacije.

Tako je uvidela socialna demokracija in priznala izrecno v svojem programu: "zasebno lastništvo proizvodnih sredstev je malem". Pravi pa takoj: "gospodarski razvoj meščanske družbe vodi vsled naravne potrebe proizvodnje v malem v propad."

Namen konference je bil, da nastanejo tesnejše zveze med vlado in strokovno organiziranimi delavkami in da se rešijo vprašanja, ki se tičejo delavk v vojnem in normalnem času. Na dnevnem redu je bilo tudi vprašanje, da dobe delavke mezdo kot delavci, če opravljajo moško delo. Z drugimi besedami bi rekli, enaka mezda za enako delo. Na razpravo je prišlo tudi nevarno in po-nočno delo, kako je treba priboriti sanitarne zakone itd.

Konference se je udeležil tudi delavski tajnik Wilson. V svojem govoru je poudarjal, da se življenske razmere ne smejo znižati, če ne privoli v to znižanje narodni obrambni svet. Priporočil je širjo problem, ki se dotikajo poveljno vladno kontrolo, da se renočnega dela. Dejal je, da so se le v sedmih državah potrudili, da v zakonijo potrebne socialne zakone. Glede mezde je dejal, da so delavke pri enakem delu opravile do enake mezde.

Pet tobačnih družb in njihovi uradniki so obdolženi, da so prelomili proti-trustni zakon s tem, da so se združili za določevanje cen tobačnih izdelkov in za uničevanje konkurence. Dokazilni material je predložila obrtna komisija.

APEL ORGANIZIRANIH RUDARJEV.

Eksekutiva "Združenih rudarskih delavcev (U. M. W. of A.) je apelirala na predsednika Wilsona, da dovoli rudarjem na polju velikega premoga zaslišanje, da predložijo svoje zahteve za višjo mezdo, ker jim je krivini upravitelj mr. Garfield odklonil povišanje.

Eksekutiva pravi v brzojavki, odposlani predsedniku Wilsonu, da jim mr. Garfield ni dovolil dneva pred razsodiščem, da zagovarjajo svojo zahtevo, dasiravno je bilo dovoljeno rudarjem na polju trdega premoga pred enim mesecem konferirati z operatorji, ki kopljejo mehki premog opravilni do povišanja mezde.

"Oni (rudarji na polju mehkega premoga) odločno odklanjajo ravnanje, ki so ga bili deležni zapniki od strani Garfielda, kurivnega upravitelja Združenih držav," pravi brzojavka na nekem mestu.

Brzojavka je bila sprejeta in odposlana po dvednevni konferenci, ki so jo udeležili mednarodni odborniki rudarske organizacije in predsedniki distriktnih rudarskih organizacij na polju mehkega premoga. Konferenca se je vsrla v poslopju Merchants banke.

Na konferenci so sklenili, da predložijo svojo stvar prek kurivnega upravitelja direktno predsedniku. Udeleženci konference so bili prepričani, da se je dr. Garfield odločil, da rudarji na polju mehkega premoga ne dobe povišane mezde, in radi tega je nepotrebno, da se nadalje z njim razgovarjajo o zadevi.

Brzojavka pravi, da so zastopniki rudarjev vprašali dr. Garfielda za povišanje mezde s prvim oktobrom. Dovolil je povišanje mezde dne 14. oktobra, toda dne 24. oktobra je odklonil povišanje mezde rudarjem na polju mehkega premoga. Rudarji zahtevajo povišanje mezde na podlagi povišanih življenskih stroškov, ki so se podražili v zadnjem letu za več kot 20 odstotkov. Prizadejati je 500,000 rudarjev na polju mehkega premoga. V brzojavki vprašajo, da se jim dovoli zaslišanje pred razsodiščem, da lahko pravi avtoriteti predložijo svoje zahteve in jih pred njo zagovarjajo. Brzojavko so podpisali: Fr. J. Hayes, predsednik, John L. Lewis, podpredsednik, in William Green, finančni tajnik.

V rudarski organizaciji so se razgovarjali zavoljo povišanja mezde od julija. V tej zadevi se je obdržavala konferenca v Washingtonu dne 22. avgusta, drugi dan je pa delegacija "Združenih rudniških delavcev" predložila svoj apel dr. Garfieldu, izrekajoča, da so rudarji opravilni do povišanja mezde vsled naraščajočih cen za življenske potrebščine.

Na konferenci in pred dr. Garfieldom so povdarjali, da rudniški operatorji izplačujejo nagrade, da dobe rudarje v svoje rudnike. Zastopniki rudarjev so rekli, če rudarski operatorji lahko plačujejo nagrade, je to priznanje, da lahko povišajo tudi mezdo.

Na konferenci v avgustu ni dr. Garfield dovolil povišanja in tudi ne konference med operatorji in rudarji, da se dogovore radi mezdne lestvice. Od tega časa so zastopniki rudarjev na polju trdega premoga delali zase, da dobe povišanje mezde, kajti njih zaslužek je bil še nižji kot rudarjev na polju mehkega premoga. Dr. Garfield je sankcioniral konferenco operatorjev in rudarjev na polju trdega premoga in posledica te konference je bila povišanje mezde. Ta sporazum je bil napravljen dne 14. oktobra. Odborniki rudarske organizacije so takoj vložili apel na kurivnega upravitelja za povišanje mezde rudarjem na polju mehkega premoga, toda on je priziv odklonil dne 24. oktobra.

H. P. Griffith, agent departementa za notranje zadeve, je dobil od louisvillske borze poročilo, ki pravi, da je v Kentukyju 225,000 akrov sveta, ki je primeren za naseljevanje vojakov, ko se vrnejo iz vojne. Svet obstoji iz velikih parcel, ki so dostopne kulturni. Vseh parcel je šest. Največja med 75,000 akrov, najmanjša pa 10,000. Po izjavi mr. Griffitha ima vlada namen naseliti domov prišlede vojske v vsaki državi in jih obdržati kot vladne uslužbence po razpustu armad.

VSE AMERIŠKA DELAVSKA KONFERENCA.

Vse priprave so izvršene za veliko delavsko konferenco, ki pride dne 13. novembra t. l. v Laredu, Tex. Delegatje pridejo iz južno in centralnoameriških republik. Največ delegatov bo seveda iz Mehike in Združenih držav.

Konference se udeležijo guvernjerji mehkiških držav, iz Združenih držav pa pridejo guvernjerji iz držav, ki meje ob Mehiki. Delavska strokovna organizacija se je razvila v Mehiki ravnotako močno kot v Združenih državah. Konferenca ima namen utrditi še bolj prijateljske vezi med ameriškim in mehikanskim delavstvom, ki so še sedaj dokaj trdne.

Vlada Caranze se je pobrigala za blagostanje delavcev in to je je napravila močno. Nekdanjemu tiranu Diazu, ki ga je vrglo mehikiško ljudstvo, so bili delavci drhal, ki ima molčati, v bogati in delati. Odkar je nastal mir v Mehiki in so izbrisani sledovi nekdanje Diazoece in kasnejše Huertove vlade, so napačili tudi za mehikiške delavce boljše časi.

Na konferenci dne 13. novembra bodo razpravljali o socialnih zakonih v Mehiki. Odkar je Caranza predsednik, je bilo že sprejetih več socialnih zakonov in uvedene so bile dalekošne delavske reforme. Te socialne zakone bo treba še bolj spopolniti, ki varujejo delavstvo pred sebičnimi interesi. Razpravljali bodo tudi o vojnem delu ameriškega delavstva in kakšen učinek je napravila volja na delavski položaj.

Konferenca se bo tudi bavila z vprašanjem preseljevanja mehikiških delavcev v Združene države, kajti odborniki mehikiške in ameriške delavske strokovne organizacije se trudijo, da ostanje stiki prijateljski med obema republikama. Mehikiško delavstvo se sedaj lože naseljuje v Združenih državah, ker so bile odpravljene nekatere omejitve. Mehikiški delavci večidel delajo na farmah, železnicah in v rudnikih na jugozapadu Združenih držav.

IZKORIŠČANJE OTROK.

Delavski departement je podal izjavo, ki pokazuje, da se je po zadnjih poročilih zopet pomnožilo izkoriščanje otrok v tovarnah Severne Karoline, Južne Karoline Virginije in Rhode Islanda, ker je bil zakon za varstvo otrok proglasen ne 2. junija 1918 protustavnim.

Zakon je prepovedoval vposljenje otrok pod 16 letom v rudnikih in kamnolomih, pod 14 letom pa v tovarnah. Otroci med 14 in 16 letom niso smeli v tovarnah delati več kot osem ur na dan in šest dni v tednu. Z delom niso smeli pričeti pred šesto uro dopoldne in niso smeli delati po sedmih zvečer.

Dokler je bil zakon veljaven, so pronašli, da je 158 otrok po 16 letom delalo v rudnikih in kamnolomih in 383 otrok pod 14 letom v tovarnah. Dognali so, da je 1,094 otrok med 14. in 16 letom delalo več kot osem ur na dan, ali da so delali ponoči, kar je bilo v protislovju s postavo.

Po drugem juliju so uvedli zopet preiskavo, da doženejo, če so podjetniki zopet pričeli izkoriščati otroke. Uradniki otroškega biroja so našli sledeče:

V 392 tovarnah je delalo 909 otrok pod 14 letom, 3,189 otrok pod 16 letom, je delalo več kot osem ur na dan in 149 otrok je delalo ponoči. V 13 rudnikih so našli 62 otrok pod 16 letom.

V štiri in dvajsetih državah nimajo postave, ki določa osemurni delavnik za otroke med 14. in 16 letom. Po informacijah je nekaj navadnega, da delajo otroci v teh državah po devet, deset in enajst ur na dan. V Severni Karolini, Južni Karolini in Georgiji so otroci najbolj izkoriščani, kajti delati morajo po enajst ur na dan in navadno šestdeset ur v tednu.

STANOVANJSKA VPRAŠANJA.

Stanovanjsko vprašanje, ki postane pereče po vojni. Po poročilu konzula J. S. Armstronga jr. ima Bristol na Angleškem nad 5,000 za bivanje nesposobnih hiš, v katerih prebivajo ljudje. V 586 hišah prebivajo ljudje, ki so bile proglašene nevarnim. 2,000 hiš v katerih tudi stanujejo ljudje, bi pa morali proglašiti, da so nevarne kot človeška bivališča. Zdravstveni komisar sodi, da bodo mo-

rali v prihodnjih petih letih zgraditi 7,250 hiš.

Mr. Armstrong pravi: "Zdaj je tendenca na strani vlade, da se preskrbe hiše delavcem, pri lokalnih oblastih, kompanijah za javne potrebščine, mesto pri privatnih podjetnikih. Mesto Bristol hoče investiti načrt na ta način, da kupi 1700 akrov sveta za ceno \$725,000. Ta svet bo razdeljen v predmestja. V ta namen mogoče kupijo svet še kasneje.

"Poleg tega je mestni svet odobril priporočilo, da se napravi prošnja na odbor lokalne bristolске vlade, da odobri gradnjo 5,000 hiš po vojni. Predlagano je da zgradi zunaj mestne meje na prilljnih krajih pet predmestij. Okoli vsake hiše bo dosti sveta za vrt. Na akrov ne bodo postavili več kot dvanajst hiš. Na vsakih devet akrov, ki so odmerjeni za gradnjo, pride en akter prostega sveta, na katerem bo igrišče za tenis, keglišče in druge naprave, ki služijo zabavi.

"Hiše se ne bodo tiščale druga druge, ali pa bodo zgrajene v malih skupinah in odmaknjene od ceste. Na nekaterih krajih bodo hiše zgrajene v štrikotu, seveda manjša hiša bo imela eno veliko tako, da izgube enoličnost. Večje hiše bodo imele po tri in več sob, poleg pa tudi sprejemno sobo.

"Nove hiše bodo zahtevale tudi veliko pohištva, da jih opremijo. Sedaj primanjkuje pohištvo v deželi, toda po vojni se bo pomnožila zahteva po ameriškem pohištvu, ko bodo odstranjene uvozne omejitve."

STRUPENI PLINI PRI ŽIVALSTVU.

Človek je šele v sedanjih vojni pričel rabiti strupene pline za napade na sovražnika. Med živalstvom je vladal ta boj že poprej, kakor se je lahko prepričati iz raznih opisovanj prirodoslovcov.

Najspretnjeji in najmočnejši v tem boju je neke vrste hrošč, ki se nahaja v raznih južnih krajih. Prirodoslovci imenujejo dve vrsti teh hroščev, ki se najdejo samo po teh najbolj vročih krajih, in sicer z imenom Brahinus in Orepi-tanus. Hrošči žive ob rekah ali potokih pod kamenjem. Ako se dvigne ta kamen, pod katerim živi, se vidi, kako se postavi hrošč v boj in vrže takoj nato iz zadnjega dela telesa neko tekočino, ki se spremeni v kadeč in strupen plin, čim pride z zrakom v dotiko. To sredstvo rabi hrošč proti hroščem druge vrste, ki so njegovi smrti sovražniki. Te imenujejo "Carabine" in so jako bojeviti ter vedno pripravljene za napad. Kakor hitro zagleda Brahinus ali njegov sorodnik Crepitanus svojega smrtnega sovražnika, se postavi v bran. Ko je njegov nasprotnik na tem, da ga naskoči, vrže prvi nanj svoj strupeni plin, kateri ga omami; ta čas pa porabi prvi, da se umakne z nevarnosti.

Poleg teh hroščev so še druge vrste žuželk, katere se branijo s strupenim plinom. Povečini se nahajajo vse te vrste živalce v južnih krajih, posebno številno v Braziliji, oziroma v Južni Ameriki.

Med večjimi živalmi je dihur, ki se brani mesto s strupenim s smrdljivim plinom. On ima v zadnjem delu telesa poseben mehurček, kjer se zbira smrdljivi plin, katerega izpušča, kadar mu preti nevarnost ali pa je ujet. To ve vsakdo, da ima dihur nezmožno neprijeten duh, ki izvira iz tega smrdljivega mehurčka.

Dr. Louis J. Tint, prejšnji državni bakteriolog, je naznačil, da so iznašli sredstvo proti influenci. Rr. Tint je sedaj član preiskovalnega departementa čikaške univerze. Serum proti španski influenci se veepi ljudem v roko nad komolecem kakor pri cepljenju koz. Dr. Tint je pred družbo zdravnikov predeval o tem novem serumu, o katerem je dejal, da ga je doslej preizkusil na petinsedemdesetih bolnikih, ki so bili afektirani od te bolezni, nekateri smrtno nevarni, a sedaj se vsem povrača zdravje in so nekateri že ozdraveli.

Dr. Tint je v svojem predavanju navajal kot vzrok hitremu razvijanju influence pomanjkljivo uživanje sladkorja, katerega porabi-jo Američani sedaj mnogo manj, kakor pa pred dobrim letom dni. "Sladkor" je dejal dr. Tint, "je kurjava za človeško telo. Ako ne dobi telo vase snovi, katere potrebuje, tedaj oslabi in se ne more uspešno upirati bacilom."

Nauki svetovne vojne.

V marsikaterem oziru bomo po sedanjih vojni vedeli mnogo več, nego smo pred njo. Ako bo delavstvo znalo porabiti izkušnje, zlasti ako bo zadostno organizirano — ne le številno, ampak tudi sistematično, mu prinese novo znanje velike koristi.

Ne olepšavanje ne pretiravanje ni, če se pravi, da je sedanja vojna zbudila take ogromne enerzije, kakršnih še ni bilo opaziti v zgodovini. Kapitalizem je bil močan, odkar se je postavil na noge in se otrešel najnerodnejših spon prejšnjih sistemov, ki so ovirali njegov razvoj. Njegovi zagovorniki so mu peli himne, in v gotovem oziru so imeli prav. Nobena prejšnja doba se ne more meriti s produkcijo in z deli kapitalističnega veka. V Rimu občudujemo ruine nekdanjega Forum Romanum, v Egiptu Sfingino in piramide; toda ena sama ulica v New Yorku ali v Chicagu ima v svojih sky-scrapers več velikanskega, kakor nekdanj ves svet. Nekdanji "čudeži sveta" so vsi skupaj šala v primeri z eno samo železnico, spajajočo morje z morjem, ki predstavlja v svojih tunelih in mostovih, s svojimi viadukti in galerijami cel svet čudežev.

O enerziji kapitalizma in o velikosti njegovih rezultatov ni dvomiti. Ali do popolnosti se človeška enerzija tudi v kapitalističnem sistemu ni razvila, kajti temeljna ideja vsega njegovega dela je profit. Preden začne kakšno stvar, se vpraša: je: Kako se bo izplačevala? Koliko dobička prinese?

Gotova struja nacionalnih ekonomov je smatrala prav to za velik blagoslov in za največje gonilno silo napredka. Upanje na dobiček podžiga iniciativo. Vzemite ljudem profite, pa ubijete v njih vso podjetnost in vso voljo za napore. S tem argumentom so opravičevali kapitalizem in skušali dokazati škodljivost socializma, ki bi po tej teoriji povzročil splošno stagnacijo in zatrl delovni navoz.

Vojna doba je dokazala nekaj povsem drugega. Velika ideja je večja gonilna moč, kakor profiti. Treba je le, da smatra družba idejo res za veliko in dosego ciljev za nujno. Če sprejme idejo za svojo, če ji pripíše toliko važnosti, da smatra nje izvršitev za veliko skupno reč, tedaj zna iztisniti vsako skrito enerzijo iz sebe in jo spraviti v službo uspeha.

Najpopolnejše znanje lahko predloži kapitalizmu sijajen načrt, čigar izvedba bi pomaknila življenjski način družbe za stoletje naprej. Lahko

dokaže z vsemi potrebnimi pripomočki njega izvedljivost. Podjetniki pokličejo svoje matematične izvedence in dajo preračunati in prekalculirati ves plan. Če pokažejo številke, da ne bo obresti od vloženega kapitala, ali da jih ne bo toliko, kolikor jim jih prinaša denar v drugih podjetjih, je bil ves načrt in ves trud zaman. Brez koristi ne začneja kapitalizem ničesar. Kakor je podjeten in brezobzirno energičen, kjer sme pričakovati zadosten profit, tako je popolnoma negativen, kjer mu ni zagotovljen dobiček. Nešteta dela, ki bi bila lahko zboljšala razmere celih krajev, so ostala neizvršena ali pa sploh nezapočeta, le ker se denarno ne bi bila "rentirala."

Če je torej res, da ima profitni sistem velike vabe za podjetnost in sebi, ni nič manj res, da je v mnogih slučajih neizprosen nasprotnik produktivnosti in velikanskega napredka.

Izkušnje vojne so praktično dokazale, da so drugi nagibi lahko veliko močnejši in uspešnejši od profitnih. Glavni in neposredni cilj vojne je zmaga. To velja za vojno v splošnem, ne glede na to, kaj da misli vojskovoča se sila storiti s svojo zmago. V tem oziru so vojne seveda lahko zelo različne; lahko se vodijo iz gospodarskih razlogov, za teritorialno povečanje, za povišanje dinastičnega blišča, za določene politične smotre, za demokratična načela, za narodno svobodo itd. Nameni vojne so lahko zgolj materialistični ali pa popolnoma idealistični; lahko se mešajo eni z drugimi; toda v vsakem slučaju je zmaga njena poglavitna ideja, pri kateri je misel na profit lahko popolnoma izključena, vsaj za narodno celoto, ki vodi vojno.

Da se doseže ta cilj, se morajo mobilizirati vse sile, ki so na narodu na razpolago. V tej vojni se je to zgodilo v najpopolnejši meri, in povsod se je zgodilo z izključnim namenom, da se zagotovi zmaga. V vseh deželah smo videli kapitalistični misel v boju s samo seboj. Princip vladajočega gospodarskega reda je neomejena pravica podjetnika, da razpolaga s svojim podjetjem po svoji volji in da vlada v njem. To načelo so morale kršiti vse države, ker je bil njihovemu momentano najvažnejšemu cilju na poti. Prepustiti podjetnikom industrije individualno pravico odločanja v podjetjih bi bilo pomenilo toliko, kolikor prepustiti jim, da v veliki meri odločajo o uspehu vojskovanja. Pri tem bi se lahko zgodilo, da bi iz ozirov na profit ovirali vojno in onemogočili zmago. Od podjetnika se lahko zahteva patriotizem; ali

zahteva, ki nima garancije, da bo izpolnjena, je malo vredna. V sistemu, ki je zgrajen na stremilju po profitu, je pričakovati, da se bodo našli podjetniki, ki postavljajo svoje interese nad skupne družbene. Kapitalisti in kapitalistične družbe, ki spoznajo, da se jim ta ali ona za vojno važna ali morda neizogibna produkcija ne bi rentirala, bi morali postaviti državne oziroma narodne potrebe nad svoje koristi, da bi se kljub temu lotili dotične produkcije. Toda kaj, če je njih egizem večji od njih patriotizma? Kaj, če porečejo, da naj drugi izdelujejo, česar oni ne marajo, pa če se tisti "drugi" sploh ne najdejo?

Skupnost se mora zavarovati proti taki nevarnosti; tega pa ne more storiti drugače, kakor če poseže v individualne pravice podjetništva in si prisvoji večjo ali manjšo mero razpolaganja, kolikor pač sama spozna, da je potrebno.

V mnogih rečeh je neizogibna najpopolnejša centralizacija. To velja na primer za promet. Kapitalistična podjetja v individualni posesti ne morejo teag izvesti drugače, kakor če bi se vsa od prvega do zadnjega združila v velik enoten trust. To se ne more izvršiti tako hitro, kakor se zapiše. A tudi če bi se uredilo, ne bi bilo v tem zadostno jamstvo, da bo tako koncentrirano vepodjetje služilo namenom, ki jih zasleduje vojna in da jim bo tako služilo, kakor zahteva. Treba je torej, da si jih skupnost prilasti, ali pa vsaj da si zagotovi neovirano kontrolo nad njimi. V nešteti slučajih se je to zgodilo tekom vojne.

Za državo je potem veljalo vprašanje, kako je treba upravljati, da bo imela vojna in njen cilj največje koristi? Ali se ta ali ona stvar rentira, postane brez pomena, če je ta stvar potrebna za uspeh vojne. Vse, kar je za ta namen mogoče, se kratkoma mora izvršiti.

Z očmi, uprtimi v zmago, so se tekom teh tragičnih let izvršile reči, ki bi bile v vsakem prejšnjem času veljale za nezaslišane. V vsaki od vojne prizadeti deželi je bilo tako; a že Amerika sama bi lahko služila za prepričevalen zgled.

Vlada je postavila živila pod svojo kontrolo. Nalogo, ki si jo je bila dala, je bila ogromna. Prehraniti je bilo treba od dne do dne naraščajočo armado okraj morja, vojaštvo doma in svoje prebivalstvo; vrhutega je bilo treba zalagati zaveznike, ki bi bili brez ameriške živilske pomoči morali prečasnoma omagati. Če bi bilo na tem polju ostalo individualistično gospodarstvo kakor pred vojno, bi bil neizogiben strašen kaos, ki bi bil po-

VAŽNO ZA NAROČNIKE!

Zakon zahteva, da mora vsak naročnik imeti list plačan v naprej. Ne na nas, temveč na vas je ležeče, če hočete imeti vse številke Proletarca. Vi imate na svojem naslovu v oklepaju številko, ki pomeni, do kdaj imate list plačan. Prihodnja številka lista je (584) in če je Vaša številka na naslovu taka ali pa še manjša, tedaj takoj obnovite naročnino, ker smo drugače po zakonu prisiljeni, da Vam takoj ustavimo list.

vzročil pomanjkljivo do-dajanje, v mnogih slučajih popolno izostajanje gotovih živil, draginjo, stopnjevano do skrajnega odirstva, lakoto in resne katastrofe. Vlada kontrola, ki je popolnoma v nasprotju z idejo kapitalističnega individualizma, je omogočila, da se je izvršila velikanska naloga, ki je spadala med najvažnejše pogoje za uspeh vojne.

Ves promet je prišel v Zedinjenih državah pod vladno kontrolo. Tudi to se je zgodilo z ozirrom na vojno. Ameriške čete so se vojskovale okraj oceana v Franciji in Italiji. Treba jih je bilo spraviti tja, ne le iz kakšne luke, ampak iz vseh mogočih krajev od New Yorka do Californije, od Minnesote do Texasa. Z njimi in za njimi pa je bilo treba spravljati orožje in municijo, obleke in živila in še marsikaj drugega. To se je zdelo kakor fantastična pravljica; izgledalo je tako neverjetno, da Nemčija sploh ni smatrala vstopa Amerike v vojno za resnega, ampak je s popolnim prepričanjem govorila, da bo vsa ameriška vojna le platična demonstracija in da pride k večjemu kakšen majhen oddelek ameriških vojakov v Francijo, zato da bo ameriška zastava vihrala poleg zavezniških. In če bi bil promet ostal prepuščen privatnim rokom, bi bila Nemčija skoraj imela prav. Svoječas je prevoz vojaških tovoren povzročil pravi kaos na železnicah. Proge so bile zabarikadirane z vagoni, skladišča preobložena, tovorni vozovi je manjkalo zlasti za pre-nog.

(Konec prihodnjic).

Nevarnosti miru in naše naloge.

Kakor vojna sama, tako ima tudi mir svoje zmagre in svoje nevarnosti. Posebno nevarnost obsega mir, ki pride po sedanjih vojni. Pri tem ne mislimo na nezanesljivost nemških obljub in na splošno potrebo opreznosti in straže napram vladam, ki gledajo na dane obveznosti napram miru kot na kos popisane papirja, ki se lahko vsak čas raztrga in vrže na smetišče ali v peč. Prepričani smo, da bodo te vrste nevarnosti odstranjene z ustanovitvijo Lige narodov, v katere okvirju se bo tudi nemško ljudstvo pač povzpelo na mesto, ki mu je po njegovih možnostih primerno. Nevarnost, na katero mislimo, je tista, ki preti od gotovih imperialističnih sil od znotraj.

Lord Grey v Angliji je napisal zanimivo brošuro o Ligi narodov, kjer pravi v uvodu sledeče pomembne besede: "Ako ne pridobi človeštvo v tej vojni novih nauk, ki naj tako prevladajo misli, ideje in čustva tistih, ki so ostali izza vojne, kakor tudi tistih, ki jim bodo sledili, da bo za nove stvari obstanek, tedaj bo ta vojna ena največjih katastrof in najbolj žalostna in bridka izkušnja, kar jih pozna človeška zgodovina." Te besede se bodo zdale komu morda sentimentalne, a so vendar globoko resnične in pomembne.

In vendar, resnične kakor so in pomembne, in kakor važno done, je po drugi strani ravno tako resnica in javna tajnost, da so v Zed. državah — in gotovo tudi pri drugih narodih — elementi, ki bodo izkoriščali priliko ljudske reakcije, ki pride po vojni vsled velikega napora in trpljenja množice tekom vojne. Celotno v vojnem času so ti elementi gledali z odprtimi očmi in preračunanjem na dni, ko bodo zopet gospodarji svoje moči, ki jim je bila v dobi vojne odvzeta od vlad. Njih govorica se je sicer izpremenila; vsebuje več demokratičnih fraz, kakor pred vojno, toda paziti je treba nanje z ravno tako odprtimi očmi, kakor so gledali oni na ljudsko reakcijo, kajti sicer se bodo njih de-

janja izneverila besedam. Kakor je bilo treba paziti na Nemce pri sklepanju miru, tako je treba sedaj paziti na te interese, ki so se čez noč prenapolnili z "demokracijo".

Ljudi imamo, ki se še niso iznebili sanj o imperializmu, katere je rodila španska vojna. Zapolnjeni so pota, po katerih hodijo in nič manj nevarna niso. Te elemente je treba opazovati, treba je biti na straži. Niso se še naučili naloge, ki jo omenja Lord Grey v svoji brošuri. Zgodovina nam dokazuje, da je vztrajnost in zakrknjenost ideje za nadvladanje značilno. Posamezniki ne uspevajo z nauki pri posameznikih, in istotako se narodi ne morejo učiti od narodov. In tako se zopet in zopet ponavlja tragedija obsežnega grabeštva in nadvlade. Do danes so bili Habsburžani — jutri Bourboni. Sedaj je nadvladaval Filip, nato Louis, in končno Napoleon. In vedno teče kri — končni poraz za imperialistična načela. Vojna ase končuje. Toda ne vdajmo se nadam brez straže! Tistim, na katere smo vedno pazili, velja naša straža tudi v bodoče!

Vpričo nujnosti stalne straže nad imperialističnim razredom ostaja delavstvo, če hoče, da bo ta straža izdatna in uspešna, neobhodno eno sredstvo — organizacija. V ogromnih sistemih industrije in politične organizacije, ki gonijo val življenja, je posameznik kakor kapljica na vaji in ne šteje nič. Glas posameznika je v takih slučajih lahko najjačji, toda do ušes tistih, ki upravljajo te sisteme, ne doseže; oči posameznika, njegovi možgani in jezik so lahko iz najboljšega človeškega materiala, tako da oči vidijo, možgani razumevajo in jezik lahko razloži z največjo jasnostjo vse, kar mu narekujejo oči in možgani; srce je lahko najplemenitejše — toda vse to ne pomeni brez organizacije mnogo. Material je, ki plava z ostalim slabim in dobrim materialom po reki življenja, ne da bi prišel pri odločevanju v po-

štvo. To je občutilo delavstvo v največji meri ob izbruhu vojne. Ta material je šele poraben, ko je zbran — organiziran, tako organiziran, da postane odločilen. Sistemi se nadomeščajo s sistemi — organizacija z organizacijo. Za normalne in abnormalne čase potrebuje delavstvo organizacijo. Diktatura, ki se pojavlja in pride na površje s pomočjo drugih sil, kakor zavednega s socialističnim znanjem prepojenega delavstva, ni zanesljiva in je znanstveni socializem ni nikdar deval v ospredje. Kdor misli drugače, zida hišo v oblake. Kakor ne more bojna ladja plavati v škapu vode, tako se ne more držati taka diktatura v okvirju premočnih in konservativnih režimov. Demokracija, o kateri se danes toliko govori in piše, ako se vzdrži na površju, je predpogoj tiste demokracije, ki ima priti in katero označujemo socialisti za nov sistem politične in industrijske organizacije. Vera v tako demokracijo je sicer poceni, ampak brez resničnega dela, brez izvrševanja nalog, ki so v zvezi s to izvedbo, kar pomeni razumevanje razmer, pametno taktiko in jasn končni cilj, ne prinese zaželjene demokracije. Demokracije tudi ne prinašajo na krožniku današnji diplomatje, marveč si jo bo moralo delavstvo samo izvojevati potom svoje organizacije. Vojna, ki se ravno kar končuje, je odstranila pač mnogo zaprek za reševanje teh nalog; ampak tudi na to je treba paziti, kajti čisto lahko se zgodi, da se te zapreke pojavijo ponovno, morda celo v večji meri, kakor so bile doslej.

Naše naloge se nanašajo naravno na ameriške razmere, kjer živimo in kjer se moremo v prvi vrsti kot državljani zanje aktivno zanimati. S tem seveda ni rečeno, da ne smemo voditi računov o stari domovini. Svet se priseljuje in izseljuje. Priseljevanje in izseljevanje je naravna posledica družabnega razvoja, in v socialistični družbi ga ne bo manj, ampak mnogo več. Socialisti vodimo

radi račune o vsem svetu, ne le ker zahteva to od nas dolžnost, ki jo narekuje splošna izobrazba, ampak ker gleda s principa, da pripada ves svet vsemu človeštvu. Toda s tem ni rečeno, da moremo opravljati vse dolžnosti, ki se nanašajo na družabne gospodarske in politične potrebe, povsod hkrati. To je nemogoče in utopistično. Glavna naša naloga je torej, da se z ostalimi narodi, ki žive tukaj, organiziramo v svoji Jugoslovanski socialistični zvezi, in vršimo svoje dolžnosti tukaj.

Nekatere sodruge miče sedaj, ko gre vojna h koncu, v stari kraj. Nekatere miče radovednost, druge ambicija za boljšimi razmerami, ki nastanejo baže po vojni. Kakšne bodo sedaj razmere v stari domovini, je težko reči, vendar je previdnost priporočljiva. Pred vsem je treba vedeti, da ne bodo plovbe s pasažirji odprte, dokler ne bo podpisan mir. To pa traja lahko več mesecev, morda leto dni; kajti premirje še ne pomeni miru. Nobenega vzroka ni torej, da bi se sdrugi radi teh izprememb odtegovali nalogam, ki jih spoznajo potom svojih organizacij in svojega časopisa. Selitev ali ne selitev, socialistična organizacija je v obeh slučajih ne le priporočljiva, ampak direktno nujna. Kamorkoli gre danes človek, pride v stik s socialističnimi organizacijami, katerih je po vsem svetu čedalje več. Članska knjižica socialističnega kluba pomeni zaupanje in bratski sprejem med sodrugi v Italiji, na Francoskem, Angleškem, v Mehiki, Canadi, v jugoslovanskih krajih, na Kitajskem in celo v Afriki, medtem ko pomeni doma zanimanje za delavsko politiko, ki je straža nad imperialističnimi načrti. V svojo korist in korist skupnega delavstva po vsem svetu je torej, da postane vsak slovenski, srbski in hrvatski delavec član Jugoslovanske socialistične zveze, kjer mu bo dana prilika, da se globlje seznanja z nalogami, ki jih ima delavstvo po sedanjih vojni.

Tajništvo J. S. Z.

Klic Svobode.

Skozi stoletja, skozi tisočletja že doni Svobode klic . . .

V trenotkih, kadar se mi duh po blazno silni borbi z nepremičnim, brezčuvstvenim osvobodil in se odmakne iz telesnega okrožja, se mu dozdeva, kakor da je bil že pred tisočletji, kakor da je slišal prvi, zrak pretresujoči klic po Svobodi. Dozdeva se mi, kakor bi gledal mrtvi in drhteči in ustvarjajoči in porajajoči Chaos; vidim, kako se pomoli žarek svetlobe in prodira tresoč se temino in kako se sijaj valovito razširja v neskončnost . . . iz objeta neizmerjene in netahtane tvarine ter večne sile se porode svetovi . . . Čutim življenje.

Brezpočitno gibanje se je pretvorilo v rast in ploditev, v ustvarjanje in umiranje, v življenje in smrt. In v neprenehani boj.

Od neizmernosti se mi pogled obrne k osamljeni pičici, malenkostno mali v brezmejni vesoljnosti, a dovolj veliki, da se razvija na njej ljubav in sovraštvo, poželenje in vse strasti nerazumljivega srca.

Gaea . . . Zemlja . . .

Vidim ljudi ob delanju in nehanju, pri tvorenju in borenju, v njihovi računarsko hladni in vendar žarko divji brezobzirnosti. V žilah jim teče kri, a tla vidim rdeče oblita in iz toplih luž se dviga dim proti nebu . . .

Bratomor!

Divji krik se razleže po zraku, grozen, užasen, da se zadere morilec v kosti. A mrko kljubuje vzdigne mprilec svojo pest ter jo položi na pšen — zaveden si svoje moči. Otroci umorjenega pa korakajo s povešeno glavo pod jarem, ki ga je postavil zmagovalce, morilec . . .

Brezskrbno plava Gaea dalje po oceanu eterja enakomerno . . . po stalnih, nepremičnih tirih . . . A z njenega površja sega do mene krik — krik osvete iz prelite krvi in ko se je dvignil do mojega duševnega ušesa, se poleže, kar je v njem strašnega in nekaj silno zahtevajočega, v čem možnega, neizrečno nadpolnega zmaguje, nadglašuje. Le kot spremljajoči akord doni še glas osvete vmes, a zmagoslavno petje, čisto, bistro, jasno — klic Svobode.

Evo!

Tu je svoboda — v kraljestvu duha, ki mej ne pozna.

A tam doli, kjer plava Gaea, se bore sužnji in zatiranci za pravo krasne boginje, kateri odrekajo morilec čast, ki ji pripada in trinogji jo zanikujejo. Viharnosilno, božanskomočno grmi spev Svobode od brega do brega, pretresa skale, biča valovja beg in sili solnce skozi oblačno množje in — na bregovih se dvigujejo vislice, z junaki Svobode utišuje trinoštvo svojo krvavo žejo. —

Gorjé! Gerjé!

In brezskrbno plava Gaea dalje po eternem oceanu.

Mirno je, smirno mirno — povsod — samo na dvoru trinoga ne in ne — na pokopališču. Tu, višavi plavajo v se in se stekajo in plešejo po-šastno kolo, blazno, divje, brezvestno: orgije živga in . . . etni klic mrličev. In navzdol doni edinev iz višave in postane — klic Svobode.

Evo!

Gorjé! Gorjé!

Dolga igra — tisočletna.

Vidim, slišim. — Plaval sem v eteričnih sferah čistih žarkov, krvavil sem na krvnikovi kladu, v boju za Svobodo sem vihtel zastavo, visel sem na vislicah in tical na kolu. Premagan, umorjen, stojim tukaj živ pa se smejem in rogam trinogom Zastavo v vis! In zopet v boj!

Kaj mi je mar osveta?

Svoboden hočem biti! Ne samo v daljnih deželah duha, tu, na Gaeinih planjavah hočem poljubljati Svobodo, v telesnem plamtečem objetju jo hočem priviti na grudi, ukaje, vriskaje — svobodno —

Zastavo v vis!

Na boj! Na boj!

In vedno, vedno, vedno vnov, dokler ni zmaga naša.

Skozi eone doni sveti klic. Slišim ga. Sledim mu. Za menoj! Za menoj! Severni svit se žari, solnce se dviga, duša plamti v nagonu Svobode.

Mrtvi vstajajo iz grobov, živi se zbujajo — Zastavo v vis!

Svoboda zove — k zmagi!

Guerrillas.

Guerrillas (izgovori: gerijjas ali geriljas) je špansko ime in se izvaja iz besede "guerra" (guerra), kar pomeni "vojska". Končnica "-illa" se rabi pri samostalnikih, da se označi pomanjševalna oblika, kot n. pr. v slovenskem končnica "-ka", n. pr. hčer — hčerka. Tako da je guerrilla pomanjševalna oblika od "guerra" in bi se po slovensko prav prestavilo "vojskiča". Ljudje pa, ki vodijo te vrste "bojčke", se imenujejo "guerrilleros" ali to, kar nazivljajo na Balkanu "četaš".

To ime se je predvsem razvilo v dobi, ko je zagovornik Napoleon udri s svojo vojsko na Špansko, hoteč podjarmiti tudi to deželo. Armada Napoleona, ki je premagala, kot pravi zgodovina "celi svet", je bila na Španskem potom teh "vojskič" ali gerrij tako oslabiljena, da je Napoleon hitro zbral svoje čete in odšel iz Španske.

Tudi odpor Bošnjakov proti avstrijskim požeruhom v času okupacije je bil toliko časa krepak, dokler so vodili vojsko napram avstrijski armadi potom malih čet ali gerrij. Bošnjaki so izgubili šele takrat, ko so opustili te vrste boja in se združili v celotno armado, kjer so bili pri Jajcu popolnoma poraženi.

Očetje oziroma mojstri gerrij so pa brezdvomno južni Amerikanci, to je prebivalci latinske Amerike. Skoro nikdar ne preteče leto, da se ne bi slišalo o novi revoluciji v tej ali oni republiki latinske Amerike. — Obenem moramo vedeti, da so si vsi ti latinski narodi priborili svoje osvobodjenje izpod španskega jarma potom teh gerrij.

Ker je bila, kakor se razvodi iz omenjenega, gerrija že od nekdaj najboljša pot, da si bodisi tlačen narod ali pa tlačen ljudski razred potom nje pribori svojo svobodo ali svoje pravice, je pač potrebno, da se tudi širši slovenski krogi nekoliko jasneje seznanijo s to vrsto boja, ki se nam zdi znatno najpripravnije sredstvo za razbitje že itak gnile avstrijske monarhije. Tudi je dobro, da se seznamimo Slovence in sploh Jugoslovani s to vrsto boja zato, ker narod, ki se zna prav poslužiti gerrije, ne bo nikdar sužnjeval nobeni vladi, niti nobeni kronani buči, ki mu ni po volji.

Kaj je bistvo gerrije?

Predvsem je potrebno, da nastopi nekaj zmognih, odločnih in bistroumih mož javno med ljudstvom in začne potom besede in spisa pojasnjevati in zigosati vladne krivice napram ljudstvu. Takoj ko je oživela beseda med ljudstvom in našla pot v srce naroda, je treba zbrati one, ki so se pridružili ideji, v ožje kroge ali društva. Narodu je treba dati jasno idejo o tem, kar se hoče doseči, a cilj mora biti vedno čist, nesebičen in v resnici namenjen v izboljšanje ljudskih razmer. Ljudje, ki so se zbrali okrog voditeljev, so navadno evet in sok naroda in so le takorekoč čakali na "glas vodnika".

Nato je treba preiti k dejanju. Oporožiti je treba ljudi na način, ki je ravno najbolj pripraven razmeram. Ako se je moglo že prej zbrati nekaj orožja na tihem, brez vednosti vlade, je najboljša.

Tu pri tej priliki kratka stranska opazka! Vedno ključno ljubiteljem svobode, da dokler je tiranstvo na svetu, mora imeti vsak svobodo in enakost ljubčiči mož svoje orožje. Prej kot si kupiš zlato uro, lični prstan in take in enake nepotrebnosti, kupi si svojo dobro puško ter kar največ streliva ali nabojev. Ko bo imel vse to, se le potem pa si kupi to, kar se ti zdi prijazno! Tako ne bo treba prositi za milost in krušne drobtinice s klobukom v roki, temveč bo zahteval vsak, kar mu gre pred bogom in ljudmi. In kadar bodo tiranske vlade in nje pomagaci naščevali nad ljudstvo svoje vojake in biriče, jim bodo to lahko odgovorilo na enak način. Klin se izbije s klinom in nikdar ne s prošnjo! Takrat tudi ne bodo prinašali več časopisi poniževalnih notic — in vojskovo je oddalo na sestradano množico par strel in ljudstvo se je bežalo na vse strani razpršilo. Takrat se vojskovo niti poklevalo ne bo, temveč vlada bo skrbela, da ljudstvo ne bo de manjkalo ničesar. — Kakor je v velikem, tako je v malem. Beraču, ki te mlo-prosi en cent, ga večkrat ne daš samo zato, ker se ti ne zljubi seči v žep. Tolovaju pa, ki z orožjem zahteva od tebe vse, kar imaš pri sebi, po bliskovito izropiš vse in se "hvaležen" si mu, če ti ne pustj ničesar v trazen spomin. Seveda s tem še ne odpravimo tega zadnjega slučaja — navedli pa smo ga le samo kot zgled človeške narave, hoteč s tem označiti sredstvo, s kojim se človeška egoistična narava "omehča" najprej. Da nam tedaj kak rahločuten moralist ne šteje v zlo! —

Po kratkem zavinku preidemo zopet nazaj k prvotni snovi.

Ljudstvo se tedaj oporoži na način, ki je razmeram najbolj pripraven. Hočemo navesti kot zgled samo, kako so se oporoževali mehikanski četaši, ki so se dvignili proti tiranstvu Diaza. — Bilo je n. pr. dvajset Diazovih vojakov, vsi dobro oporoženi z mauserji; četaši, katerih je bilo n. pr. sto, so imeli znatno večjemu kakih 10—15 starih pušk najstarejše vrste ((forderladare), par polomljenih samokresov, ostali pa nože in mačete (dolgi noži, orožje, ki je nekako med lovskim nožem in sabljo, tukaj zelo popularno); mnogo jih ni imelo ničesar ali pa kamenje in reate ali lasce (vrvi, v katere se lahko vjame od daleč bežoča stvar). Tako oporoženi (oziroma neoporoženi so se skušali približati neopaženi kar največ mogoče vojaški posadki. Včasih so uporabljali nože in brezskrbno spajke posadbe. Napadli so odločno posadko in predno so se zavedli vojakov kako in kaj, že so bili ali pobiti ali vjeti in presenečeni. Vojake so skoro vedno pobesili na drevesa, to pa zato, ker so delali vojski isto s četaši.

*) Ta članek nam je poslal sodrug Znidarski iz Mehike, in ko ga je pisal, je bila Avstrija še cela in v vojni. To se je sicer izpremenilo; kljub temu bo članek še zanimal čitatelje.

tami. Na ta način so se oporožile prve čete rebelov z dobrimi vojaškimi puškami in številnimi nabojl. Pač ni bila gladka pot.

Četaše je treba razdeliti v večje ali manjše oddelke, kakor je pne zemlja oziroma pokrajina, kjer se bodo borili. Kjer so velike ravnine in je dovolj krme, kot n. pr. na Ogrskem ali pa tukaj v Mehiki, je najboljša, da so kar največ na konjih. Število je predvsem odvisno od tega, kako močna je še vlada. Ako je ta krepka in kontrolira še vse točke dežele, je treba organizirati zelo male čete. Da, včasih ne več kot dva ali tri može v eno četo, ali teh pa mnogo in na vseh koncih in krajih. Nobena steza, noben hrib, noben gozd ne sme biti brez njih. Če je vlada zelo sigurna in tudi malim četam še jako nevarna, morajo biti četaši pomešani med ljudstvom kot mirni prebivalci in imeti skrito orožje, in le kadar so pozvani ali se jim nudi dobra prilika, se natihoma oporože, porazi vojskovo, nato pa se zopet poskrijejo. Približno na ta način, kot so bili rokovnjači svojčas na Kranjskem, ki so se vsem oblastin v pest smejali. —

Omenimo tu še drug slučaj iz Mehike. Zgodilo se je, da je po 300 mož armade in po več sto puškarj oporožili v hribe. Medtem ko so se vojaki potili in preklinjali po strmih gorah, iskaje tolovajev, sta ležala dva izmed njih udobno v kaki hiši v isti vasi, iz katere je malo prej odšla žandarmerija za njimi, drugi pa je bil pomešan med vasčani, katere je prisilila vlada, da so jih sli loviti. Popoldne, ko so prišli vojaki do smrti izmučeni nazaj v vas, drugi pa so še ostali razpršeni po hribu, je že nekoliko prišli četaš odšel s svojim tovarišem v hrib in ustrelil par vojakov, ko se zakasneli v hribu, jim pobral orožje in mrtve pobesil na bližnji hrast, kjer so jih našli drugega jutra tovariši. —

Kadar začne vlada že izdihovati in koncentrirati čete v večje vasi, trge in mesta, tedaj se pa organizirajo že večje čete od 20 do 1000 mož. Ti imajo svoje sežede v hrih in gorskih vascah in svoje ogleduhe blizu vladnih čet. Ako se namenijo vladni vojaki obiskat kraj, kjer so skrili četaši, morajo to vohuni takoj naznaniti četašem z vsimi podatki in pravočasno, da se četaši lahko poskrijejo po gozdih. Na ta način se vladne čete zelo demoralizujejo, gredo z napotom in v tenziji, da bodo našli sovražnika ter ga "kaznovali" — a morajo oditi praznih rok. Šli so po nič, osmešit se, lovit zajca, kjer ga ni.

Sedaj, kaj je naloga četašev?

Četaši morajo biti ovira vsemu, kar je vladi v dobrobit. Nevarni vsem malim oddelkom, vojaškim transportom in malim posadkam v oddaljenih krajih. Njih naloga je predvsem sledeti; stalno tragiti povsod vsakovrstne zveze vladnega vojskova, podirati ter zažigati telegrafične in telefonske droge, dinamitirati mostove, ceste in predvsem železnice; porušiti kar največ morejvo železniških prog s tem, da polagajo dinamitne patronje pod železniške trame, da spuste vlak v zrak; drugič populijsko samo žeblje iz tramov, na kojih so pritrjene tračnice, a te puste v svoji legi, tako da ko pridra vlak na tračnice brez spon, se te odpro in vlak zdrda iz tira. Za to so najpripravnější prostori ob robu hriba, da trešči potem vlak dol v prepad. Tu v Mehiki so pobili rebeli na ta način mnogokrat po 1000 mož vojskova. Kadar se zgodi taka katastrofa, posebno po noči, tedaj se vsujejo četaši iz svojih skrivališč in razorože v splošni paniki ostale vojake, ki so še ostali živi. — To je eno najplodnostnejših podjetij za četaše. V takih slučajih se polaste orožja na kupe, včasih ogromno municije, neredko jim pade v roke tudi polkova blagajna. Tudi se pripeti, da vjamejo v takih slučajih kako visoko glavo (kakega generala, prince ali enako sovražno zverino, za katero zahtevajo potem ali izmenjavo kakega vjeteja četaške vodje ali pa ogromno svoto odkupnine. Predvsem pa morajo skušati dobiti v roke vse korespondence in vojaške dokumente ter vse to skrajno pazljivo pregledati in razglasiti vse važne podatke med ostale četaše. — Kadar pride vojaška pomoč za poneščeni vlak, morajo biti četaši že za devetimi gorami in vodami. V teh slučajih se vlada najbolj potrudi, da bi polovila "zločince" in navadno sledi zelo vztrajno četašem. Ako je usoda tem nemila in jih imajo dohiteti vladne čete, tedaj mora prevzeti takozvana zadnja straža boj. Zadnja straža naj obstoji v tem slučaju vedno iz najpogumnejših in najdrzejših četašev, ki morajo biti obenem najbolj oporoženi in če le mogoče konjeniki. Ti prevzamejo boj z vlado. Zadnja straža naj skuša vedno raztegniti strelno črto kar najbolj mogoče na široko. To zato, da jih ne obkolijo in da sovražnik misli, da jih je zelo mnogo, obenem pa so topovi in brzostrelne puške, ki bi jih imele vladne čete v svojih rokah, brez pomena, kajti enega četaša na vsakih dvajset metrov bo težko zadel strel iz topa in cel naboj brzostrelne puške največkrat nadarja zraven četaša v bližnjo skalo. — Četaši ne smejo ostati na svojem mestu, da jim ne pače v hrbet kakšna vladna sila. Morajo sestreljati in tiseati vladne vojake nazaj, obenem pa se drug za drugim polahkoma umikati nazaj. Omenimo, da je za to potreba pogumnih in na ta boj vajenih ljudi, da se ne izpremeni to umikanje, ki spada v bistvo četovanja, v nereden beg. Posledica bega je vedno usodolopna. Vladni vojaki poskačejo iz svojih skrivališč na streljavo bežeče četaše kot zajce. Obenem je za glavno četo, ki se umika s plenom in jelniki, tak beg lahko popoln poraz. So v nevarnosti, da jih dohiti vlada, odvzame ves plen — in potem ubogi oni, ki ji padejo v oblast! — usmrte jih na najgrozovitejša načina. — Kadar ima glavna sila četašev nesigurno zadnjo stražo, se mora pričeti takoj deliti v male oddelke in vsaka teh čet naj se umika v drugi smeri. Tako vjame vlada lahko eno ali drugo četo, ali večina ji le navadno uide.

Nadaljna naloga četašev je, da ovirajo pravice od njih porušeni mostovi ali železnice. Ako pošlje vlada močno četo vojakov, potem naj skušajo podreti popravne po noči ali pa ob prvi priliki. Če pošlje pa delavce, zasebne, pobrane iz vasi, da popravijo ceste ali mostove, se pa tem zagrozi, da bodo, če pridejo še enkrat na delo, postreljeni; v zadnjem, nujnem slučaju se jim odreže za znamenje kos usesa — in ni je sile, ki bi jih še pripravila priti v drugič navskriž s četaši.

Kadar pusti vlada v oddaljenih vaseh male posadke, se morajo posvetiti tem četasi prav posebno. Bodisi z zvijačo, ali po noči, ali kadar se hoče posadka malo oddahnuti, ali kadar se ga malo navleče, ali se skuša pridobiti na kakršenkoli način straža — to vse je stvar položaja — napadajo posadko in jo uničijo. Častnike je treba navadno vedno postreliti — izvzete le prav visoke glave, tanci — med navadnimi vojaki je pa večkrat mnogo mož, ki se pridružijo četašem in so kasneje prav dobri dečki. Ostali vojaki se razpuste in se jim zagrozi, da drugič ne bo več usmiljenja z njimi, če padejo še enkrat v roke. Ker hočejo iz straha največkrat skoro vsi navadni vojaki med četaše, je treba biti pri tem vedno zelo oprezen. Dati jim je najslabše orožje in malo nabojev; pomešati jih je treba, priporočiti vsakega teh novincev staremu, zvestemu četašu, ki mora biti osebno odgovoren zanj. Skuša se tak novinec deloma v boju, deloma na ta način, da se mu da prilika za beg. Pošlje se na prednjo stražo sam — za njim gre njegov porok, ne da bi vedel novinec. Ako ta ni zvest, bo pri prvi priliki skušal uiti; pri tem poskusu ga seveda ustrelj četaš-porok. Vendar pa se morajo napram novincem obnašati ljudsko in jih nikdar ne žaliti, kajti izkušnje uče, da postanejo nešetokrat ravno ti novinci najboljši četaši.

Kadar zavzamejo četaši kako vas, tedaj morajo zopet razbiti in zažgati vse, kar služi v korist vlade: pošto, železniško postajo, uničiti vse telefonske in telegrafске aparate, odnesti vse dokumente, odpeljati živino, predvsem konje, pobrati orožje in vladni denar itd. Obenem naj ne pozabijo odpreti vsehletušnic. Često ali skoro največkrat so tam v času uporov politični jetniki, ki se na mestu pridružijo vstašem. Hudodeleci in tatovi se tudi pridružijo skoraj vedno, ali dober material niso skoro nikdar. Naj se pripuste začasno, posebno ako manjka četašev, kasneje se takojtako kmalu razvidi, kateri izmed njih so dobri in kateri ne — in ti zadnji se postrele pri prvi priliki, kakor hitro uničijo kako stvar, ki je proti principom in dobremu imenu četašev.

Kadar se zavzame kaka vas ali mesto, se je treba informirati takoj, kdo so bili nasprotniki četašev; skoro navadno so to bogataši, plemiči in enaka sodruga. Ti se polove in postrele ali pa odvlečejo s seboj kot talci.

Če je vstaška vlada v stiski za sredstva radi vzdrževanja armade, bodisi s hrano ali z denarjem, tedaj se naloži dotični naselbini toliko in toliko davka ali pa posojila za vzdrževanje vstaške vlade. Ta davek se nabere med veletrgovci in drugimi bogatimi naselbini. Četaši naj bodo vedno na ljudski strani, da jih ljudstvo vzljubi in vidi v njih svoje rešenike. Ljudstvo tedaj podpira vstaško vlado s svojimi sinovi, s hrano, obleko, konji in različnimi in četaše jako važnimi informacijami. Mnogokrat obvarujejo take vasi četaše smrtnih porazov.

Ako postopa sovražna vlada z vjetimi četaši brezsrčno, je najboljša sredstvo, da se "umili", postopati istotako ali še huje z vsemi, kar jih pade od vlade v roke vstašem. Stradati ali pobesiti njene ujete pristase — in vlada začne kmalu govoriti o "bolj humanitarnem postopanju z ujetniki". Kjer so vlade zelo neumljene, — kot j bila tu Diazova, ki je rezala ujetim rebelom poplate ter jih dala vlačiti po žogčem pesku — tedaj je dobro, da ima vsak upornik pri sebi skrit hud strop, ki ga često reši neizrečenih muk, katerim ga mislijo podvreči iz raznovrstnih vzrokov vladni biriči.

Da si pridobi uporiška vlada ugled med ljudstvom, mora povsod, kamor pridejo tujene čete, postaviti takoj svoje oblasti, ki čuvajo splošni red in nudijo nevtralnemu prebivalstvu vse potrebne garancije. Na primer zasede kako mesto, katerega ne misli zapustiti. Takoj naj postavi svojega župana, kakega prijatelja vstašev med meščani ali pa človeka iz svoje lastne srede. Istočasno naj postavi vse ostale oblasti, predvsem poželjvo, ki naj začnejo takoj delovati v smislu uporiške nove vlade. Tako pozabi poprečno ljudstvo kmalu na prejšnjo vlado in se neverjetno hitro navadi na novo. In to je velevažna stvar! Ustaška vlada si mora pridobiti v očeh vseh ugled in jasen utis, da je ona tudi vlada, kot je bila prejšnja — samo da ima druge nazore. Istotako pridobe tudi pristasi revolucije sami večjo zavest o svoji moči, nasprotniki pa se od začeta sicer na skrivaj jeze ali pa norčujejo — ali boje se je in javno le upoštevajo njene naredbe in zakone.

Ideale, ki si jih je postavila revolucija, morajo začeti četaši uresničevati takoj. Ne samo "troštati" ljudstva, ker v tem je skoro siguran poraz. Vzemimo slučaj, da n. pr. razlagajo četaši potrebo delitve veleposeti in graščin med male kmete — Uresničiti je treba to takoj, kakor hitro je le mogoče. Kajti ljudstvo hoče jasnih dokazov in ne samo besed in puhlih obljub. Kdo mu še ni obljuboval? Vsaka vlada, vse vere, vsi politiki, vsi carji, vsi ministri — ali tisti, ki mu je v resnici kaj dal, je redek, če je sploh kdo. In zato zahteva ljudstvo s polno pravico "cash down".

Kar pa sedaj omenimo, je pa za četaše sploh prva in zadnja resnica. Nikdar naj se ne dajo zapeljati četaši od vdale, da bi sprejeli veliko bitko z njenimi četami! Tam je pa smrtna pesem za četaše gotova!

Kadar namreč osvoje četaši dovolj ozemlja, da imajo zasedeni že nekaj večjih mest in da jih je že lepo številno, tedaj si začno vedno domišljevati o svoji nepremagljivi moči. Oni ne poudarijo sledečih dejstev. Vojaki-četaši so sicer osebno hrabri, lahko vsak za tri najete ali pristljene vladne vojake — ali ne poznajo discipline, niti niso vajeni boriti se na mestu, kjer mu odkože poveljnik ter to vzdržati, dokler ne pride nasprotno povelj. Vse vive dni so se borili fakorekoč na svojo lastno pest. Sedaj jih pa uvrste 40.000 v čete, kar se ni preje zgodilo nikoli in jih postavijo drugega urofi drugemu z armado, ki se je v takom boju urila in vadila svoje žive dni. Vladni vojaki imajo skoraj vedno boljše orožje in več municije, boljše zveze itd. itd. Vojaki znajo hitro in točno manevrirati in predno se ustaši zavedo, že so obkoljeni ali pa in strašovitim topniškim ognju. Naravna posledica je, da nastane med ljudul panika li začno bežati na vse strani. V eni sami taki bitki jih pobijejo v enem dnevu več, kakor so jih prev dveh letih.

Tu se prične poraz četašev. Beže na vse strani, brez organizacije, brez odpora, a vojaki jim slede, zavzamejo mesta in ozemlja, ki so jih priborili četaši tekom let in reakcija in desmoralizacija med vstaši je popolna. — Zato pa: barka na morje, voz na cesto — četaš v hribe in zasede, vajak pa v vedno vojsko!

To napako so napravili skoro vedno četaši, kadar so se prevzeli ali pa dali zapeljati v zanjko, nastavljeno od vlade.

Poglejmo le nekoliko v zgodovino! Kmečki upori na Slovenskem so napredovali dobro, dokler ni prišlo od Savi do redne bitke med puntarji "za staro pravdo" in grajščaki izoroma njihovini hlapci. Tam je obležalo na tisoče kmetov šili vseboriljo: ne emi emi miánia shrdhrhmm in zapečatili svojo usodo. — Bošnjaki so razpršili vse avstrijske armade v četaških hrih, radi bitke pri Jajcu pa so prišli pod avstrijski parom. Čerkezi so se branili potom četašiva več kot dvajset let ruskem carizmu. — Vzemimo zopet Mehiko! General Villa (izg. Vijja ali Vilja) je napredoval na vseh straneh in skoraj že zasedel predsedniški stolec, dokler je bil četaš, ko pa je zbral vse svojce oddelke v eno armado in sprejel večdnevno bitko pri Leonu in Celeji j tedaj pa amen Villa, komaj in komaj je sam odnesel pete iz tega poraza. K nasprotno večni upornik. (Ve ihokJéGačioč alilimšž vbř emišhretaorr V teku osmih let revolucije smo imelo do danes tukaj že kakih deset vlad in petnajst "predsednikov". K pa kakor so prišli, tako so odšli. Caranza, ki je danes, kakor izgleda, definitivno na predsedniškem stoleu, lahko zajoje kakor Laudon: "Premagal skoraj vse sovražnike — samo Zapate pa še ne" — kajti ta se še vedno trdno drži v treh južnih državah republike. In zakaj? — ker v celih dveh osmih letih ni šel niti enkrat v večjo bitko s svojimi četami. Nihče ne ve, koliko mož ima; ako ga napade vlada, beže vsi kot zajci, kadar se pa vladni vojaki vrnjo domov vsi pijni znoj, jih pa napade iz zasede, kjer se najmanj pričakovali — in včasih niti, dobesedno rečeno, niti eden ne uide živ. Vladno časopisje ga blati in vedno izvijlje, da "če je mož", naj nudi vsaj enkrat resno bitko — a mož je pameten, on beži — ali kadar smo vsi sigurni, da ga ni že več na svetu — stoji pred mestom s tisoč in tisoč možmi.

Zelo dobro in zelo priporočljivo je, da se začno četaši puntati ob meji kake sosedne države, ki jim je več ali manj naklonjena. To pa zato, da imajo prvič na oni strani meje ob času nevarnosti ali velikega pritiska vladnih čet prostor, kamor se lahko umaknejo in se, če mogoče, to je če jih ne internira sosednja država, organizujejo znova. Nadalje imajo v sosednji deželi zalogo orožja, zbirališče vodij in stoinsto drugih ugodnosti. Hrbet jim je varen.

Če prenišlimo vse to v celoti in primerjamo vse te razmere in okoliščine z onimi, ki vladajo v naši "sladki Avstriji", pridemo do zaključka, da bi se dalo naši mačehi najlažje pretrsti drobje v naših južnih deželah. N. pr. v Bosni in Hercegovini, Dalmačiji ali Slavoniji na eni strani, radi bližine morja in eventuelne prekomorske zveze z Laško, kakor tudi radi divjih, goratih in gozdnatih pokrajin, ali pa kje ob rumunski meji bližje, bi tudi Goriška ne bila tako slaba.

Če bi se mi južni Slovani organizirali v take četaške oddelke, ki bi se borili za program in načela Slov. Rep. Zdrudjenja, bi se dalo izvesti to, upoštevajoč današnjo situacijo, z največjim uspehom na Balkanu. Semtertja je bilo že nekaj potocih o nemirih in uporih na Češkem in v Dalmačiji. Znabiti je bila avstrijska vojska moč še tako krepka, da je udušila ta gibanja — li misel že prehlja v dejanja in je najbrž ne bo več moč za tretji. Par krepkih porazov še na laški ali na balkanski bojni črti in znabiti oživilo k novemu, krepkšemu gibanju v naših južnih krajih. Na vsak način je pa zadnji čas, da začnemo tudi mi ameriški Slovenci in Jugoslovani sploh resno misliti na to, kako in kaj bi se dalo utepsti v notranjost Avstrije in pomagati našim tamošnjim bratom, da razderemo za vselej ono staro, trhlo poslopje, ki danes žalibog še nosi ime "Avstrija". —

Proti koncu moramo še omeniti, da so povzete vse predstojee teorije četovanja iz osebnega opazovanja sedaj že nad ose mlet trajajoče mehikanske revolucije. Z ozirom na to, da so razmere v naši stari domovini v marsičem različne od tukajšnjih, istotako z ozirom na klimo in ozemlje, kakor tudi na zakone, navade in drugo, bi bilo treba stvari pri nas doma najbrž v enem ali v drugem ozirom malo izpremeniti, vendar pa ostane bistvo v celoti tako, kakor smo je opisali. Sicer pa bi bila izkušnja tudi tu najboljša nečelja, ki bi popravila oziroma izpopolnila sama od sebe to ali ono malenkost.

Mehika, 25. oktobra 1918.

Prekmorska trgovina in Slovenci.

Clovek ima raznotere potrebe. Te potrebe niso povsodi enake, temveč so v različnih dobah in v različnih krajih različne. Z dobrinami zadovoljujemo svoje potrebe. Te dobrine pa niso po vsej zemlji enakomerno razdeljene, temveč so poljedelski, gozdarski, lovski, ribiški in rudniški pridelki, nadalje obrtni izdelki po zemljepisni legi, po geološki sestavi zemlje in po visokosti civilizacije v različnih krajih prav raznotere.

Ta raznoterost je povod trgovskemu prometu, ki naj posreduje med inomi kraji, kjer se nahajajo različna množina gotovih pridelkov in izdelkov, in med onimi, koder je pomanjkanje na gotovih dobrinah.

Mi Jugoslovani živimo ob jadransko obali od izliva Soče proti jugu v skoro 600 km dolgi zračni črti ter v Dimarskem gorovju z vsem Posavjem preko Drave.

Jadransko morje reže globoko v evropsko celino in tam, kjer sega najseverneje v suho zemljo, se nahajata dva krasna zaliva, tržaški in reški. Obče je znano, da je prevažanje blaga po ladjah sicer počasneje, ali izdatno ceneje od prevažanja po železnicah. Vsi tedi se osebe raje vozijo po železnicah in se istotako vrši po železnicah pisemski promet in promet s hitro kvarljivim blagom tudi tam, kjer sega morje globoko v celino. Zaradi tega prometa tečejo glavne železniške proge tudi do one točke, koder sega zemlja najgloblje v morje. Blagovni promet si pa izbere ona pristanišča, kjer se morje najdalje zajeda v suho zemljo. Trst in Reka imata takšno lego. Ta lega je ena glavnih podlag pomorski trgovini omenjenih dveh luk, vendar pa to ni edini razlog za gospodarski procvet Trsta in Reke. Trgovski promet zahteva še mnogo drugih lastnosti od takih zalivov, sicer se promet ne more zadostno razvijati.

Take zahteve so:

1. Pristanišče ne sme biti preplavljivo, ker režejo prekomorski parniki globoko v vodo, nuditi mora varno zavetišče pred viharji ter imeti priprave za nakladanje in razkladanje blaga. Naša dva zaliva sta tako globoka, da se ob njuni obali morejo zadržati tudi največje ladje Valomali jih obvarujejo viharjev, pomoli pa olajšajo vkreenje in izkreenje.
2. Nadalje je velike važnosti pripraven dohod iz zaledja k pristanišču, čemur opomorejo v prvi vrsti železnice. Južna železnica skozi Karavanke in Ture ter železnica z Reke proti Zagrebu in Budimpešti spajajo Trst in Reko z njunim gospodarskim zaledjem. Treba pa bo nedvomno, da se železniška proga Dunaj-Trst skrajša, da se bakrosko pristanišče v reškem zalivu zveže z železniškim omrežjem in da se železniške tarife izboljšajo.
3. Gospodarsko zaledje dotičnega pristanišča mora dovolj producirati in dovolj konsumirati. Umljivo je, da se trgovski promet ne more vršiti, ako zaledje ne proizvede dovolj blaga, ki se iz zaledja v luko in s pomočjo pomorske trgovine v prekomorske pokrajine prevaža in ako se v teh krajih omenjeno blago ne izmenja z novim blagom, ki ga rabijo v domačem zaledju. Zaledje imenujemo ono ozemlje v ozadju kakke luke, ki nase vleče gospodarski promet. Velikost privlačnega ali trakejskega ozemlja je pač odvisna v prvi vrsti od oddaljenosti za pristaniščem ležečih pokrajin od drugih pripravnih pristanišč. K privlačnemu zaledju Trsta in Reke n. pr. velikega dela Češke ne moremo pristevati, ker je cenejša zveza iz Češke v Hamburg po plojni, posebno za eksport pripravni Labi prevelik tekmeč železnicam, ki vodijo iz Češke k Jadranskemu morju. Donava odteguje Trstu in Reki že majhno prekomorske trgovine, ker se Donava izliva v dokaj zaprto in vstran ležeče Črno morje ter je Jadransko morje že preblizu donavski prometni črti. Plovstvo po Donavi in Labi zelo trpi, ker

la dva veletoka precej spreminjata višino vode in ker sta pozimi dolgo zamrznjena. Skoro vsa Avstrija tvori tedaj zaledje Trsta in Reke. Vsi tedi vedno bolj se razvijajošega narodnega gospodarstva in valed vedno bolj naraščajoče civilizacije v tej državi bo tudi prekomorski promet teh dveh luk vedno bolj naraščal.

4. Končno je velikega pomena za procvet kaknega pristanišča, ali se vrši pomorska trgovina le med lukami iste obalne črte ali pa z lukami drugih obal. V prvem slučaju, t. j. v slučaju navadne obalne plovnosti se ne more govoriti, o večjem gospodarskem razvoju. Pri Trstu in Reki opazimo, da se v najnovijem času ne bavita le z navadno obalno plovnostjo, temveč v vedno naraščajoči meri s pomorskim prometom tudi z zelo oddaljenimi pokrajinami, kakor n. pr. z Ameriko in vsled zgradbe Sueškega prekopa tudi z Indijo in Vzhodno Azijo. Razlog temu pojavu je dejstvo, da razum že preje omenjenega Hamburga ni nobenega morskega pristanišča, ki bi bil za prekomorski izvoz in uvoz iz ozirav na naše kraje bolj pripraven kakor Trst in Reka.

To so torej novejši veličine naših dveh velikih luk.

Spilita ne pristevamo prvovrstnim ukam, ker pri njem niso vsi gori omenjeni pogoji dani. Vendar tudi Split veliko bodočnost, ker leži ta izvrstna luka ob točki, kjer je najbližje k morju iz velikega dela Bosne, Slavonije in Srbije. Vsi tedi slabe gospodarske politike nima Split še pravih dohodov v zaledje, in tudi železnica iz Ogulina v Split bo le deloma opomoga temu nedostatku, ker se ta železnica precej približa Reki. Treba bo tedaj še ugodnih zvez z Bosno, Slavonijo in Srbijo.

Iz vsega tega sledi, da je naš obala, neprecenljive vrednosti, dr se pa ni Jugoslovani še vse premalo zavedamo teh zakladov. Je že skrajni čas, da se vzdramimo in da se v večji meri nego dose dajj bavimo s prekomorsko trgovino ter s pomorstvom. V teh dveh panogah se moremo Jugoslovani tako odlikovati, da bi imeli res nekaj vpliva v gospodarstvom in tedaj tudi v političnem svetovnem vrvenju. Tu je naša bodočnost.

Promet iz naših uk gre predvsem v kraje, 1. kjer bivajo Angleži, oziroma kjer oni vladajo namreč v Egiptu, v britsko Indijo, v Veliko Britanijo in v Združene države; 2. nadalje v turške Levanto; 3. potem v Italijo in 4. v vedno večji meri v Južno Ameriko, in sicer predvsem v Brazilijo ter Argentino.

Kako si mi Jugoslovani osvujamo ves ta promet? Treba nam je višje trgovske izobrazbe. Naši trgovci so se dosedaj bavili le bolj z lokalno trgovino in z lokalnim pomorstvom ter so se samostojnega prekomorskega prometa še več ali manj ogibali, ker pač niso imeli višjega trgovskega znanja. Le v izrednih slučajih bo izredno nadarjenemu trgovcu možno, da se brez obširnega in temeljitega narodnogospodarskih pojavov in pravnih uredb povsne do odličnega mesta v prekomorski trgovini.

Imamo pri nas mnogo trgovcev-empirikov brez teoretičnega znanja in istotako mnogo juristov s sicer temeljito juridično izobrazbo, a brez obsejnejšega znanja narodnega gospodarstva in s se manjšo trgovsko prakso. Temu nedostatku moramo opomoči. Zaradi tega nujno rabimo višjih trgovskih sol s slovenskim oziroma s hrvatsko-srbskim učenim jezikom. V teh solah se ho morala izmed tujih jezikov poleg italijanščine v prvi vrsti počevati še angleščina, v manjši meri pa španski in portugalski jezik. Nemščina je pač posredovalni jezik v Podonavju, italijanski se ne govori le po Italiji, temveč služi ta jezik v izdatni meri za posredovanje v Levantu. Angleži in pa v Južni in v Srednji Ameriki živeči, po špansko govoreči belokožci ter portugalsko govoreči Braziljanci se pa tujih jezikov ne uče radi, dočim imamo mi Jugoslovani velik talent za jezike.

Sedaj imamo posebno mi Slovenci premlato trgovskih sol, a višjih trgovskih sploh nimamo. Hrvati imajo v banovini štiri tr-

govske akademije, in sicer v Sušaku pri Reki, v Zagrebu, v Osijeku in Zemunu. V Bosni in Hercegovini je devet trgovskih sol, v Dalmaciji pa števno dvoje nižjih, in sicer dvorazrednih trgovskih sol, namreč v Splitu in v Dubrovniku. V Trstu samem je sicer dvoje italijanskih višjih trgovskih sol, a le ena zasebna dvorazredna trgovska sola s slovenskim učenim jezikom. Tudi v Ljubljani se nahaja slovenska dvorazredna trgovska sola. Ti dve slovenski nižji trgovski soli sta lokalno trgovino nedvomno zelo velikega pomena, za prekomorsko trgovino pa ne zadoščata. Imporntna in eksportna trgovina zahteva velikansko prakso in trdno trgovskoznanstveno izobrazbo. Slednje pa si more pridobiti le na višjih trgovskih solah za trgovino, kakor n. pr. na eksportni akademiji ali na raznih visokih trgovskih solah.

Mora se torej delati na to, da se kakorhitro mogoče ustanovi v Trstu trgovska akademija s slovensko-hrvatsko-srbskim učenim jezikom, kateri naj sledita trgovski akademiji v Ljubljani in Splitu. Henrik Steska.

MAZILJENJE MRTVIH MED JUžnoAMERIŠKIMI INDIJANCI.

V južni Ameriki živi še prav mnogo Indijancev, ki so nedostopni za vsako izobrazbo. Večina jih živi v raznih državah, toda v tako oddaljenih krajih, da jih ne more doseči roka pravice. V državi Ecuador živi plene Indijancev, kateremu pravijo Ybaros. Poselnost tega plemena je med drugim tudi to, da znajo zmanjšati glave ubitih sovražnikov in jih hraniti. Kadar ubijejo znamenitega nasprotnika, rečimo glavarja drugega rodu, zmanjšajo debelino glave za primeroma štiri palec, toda obraba ne izpremeni prav nič. Kljub majhni glavi ostane obraz tako podoben prejšnjemu, da ga more spoznati vsak, kdor ga je poznal živega.

To plene Ybaros živi med drugimi plemeni v pokrajinah Azaqui in Loja ter je v večnem boju s sosednimi plemeni. Ta plemena se vedno napadajo in more vse, kar jim pride v pest. Moške in dečke navadno pokoljejo, ženske pa odvedejo s seboj.

Kadar ubijejo kakšnega poglavarja, mu vselej odrežejo glavo. Zelo častno je med odtonimi plemeni, če se more kdo postavljati z glavami toliko in toliko sovražnikov. Kadar se začne zmanjšanje, je glava odrezana. Pobero namreč vse kosti iz glave, ne da bi izpremenili kaj podoba obraza ali ranili. Kako napravijo to, se ni doslej vedelo.

Najprej odstranijo mehke dele iz glave, potem kosti in drugo, ter napolnijo glavo z vročimi kamaeni in nekim rastlinskim sokom, ki je skrivnost dotičnega plemena. To se nadaljuje tako dolgo, da postane glava tako velika kot dobro debelo jajce, trda in suha kot podplad.

Čudno je pri tem procesu, da se obraz prav nič ne izpremeni. Lasje, brada, obrvi, vse ostane. Prav nič ne izgubi svoje barve. Cela najmanjša dlačice po obrazu se vidijo zelo dobro.

Vse to traja primeroma eno leto. Glavo obesimo vselej v dimnik, oziroma v dim na debelo vrvi. Usta zamaše, ker mislijo, da tako preprečijo, da ne more mrtvec jesti ali govoriti.

Ko je vse gotovo, pride glava na glavarjeva sulico, kjer je v čast in ponos mož. Vsako leto nastane mnoge nad sovražniki in korakajo z nataknenimi glavami v obhodih.

Glavar mora hraniti glavo vsaj tri leta. Po preteku tega časa sine deti glave, kamor jih hoče. Vendar pa ostanejo navadno še nadalje v glavarjevih rokah, ker pomeni to posebno čast.

V zadnjem času so začele dobivati te glave tudi nekaj trgovski pomen. Dovolj je kurioznih ljudi, ki bi radi dali vsak denar za tako glavo. Vendar je pa zelo težko priti do nje, ker je Indijanci sami ne prodajo. Tudi je euaadorska vlada prepovedala izdelovati, imeti ali izvažati glave. Če pa ima kdo denar, zmaga gotovo vse težkoče in pride lahko do glave.

"Monthly Labor Review", objavljiva zanimiv članek o načinu, kako je Anglija reševala delavsko vprašanje, odkar je izbruhni-

la vojna. V članku so navedeni statistični podatki biroja za delavsko statistiko in delavskega departamenta, ki pokazujejo, kako so delave v začetku vojne vstopali v velikem številu v armado in nihče ni pokladal važnosti na industrijo, ki je bila živa potreba za vojno.

Današnja vojna je zahtevala moderne metode, ki so se morale uvesti. V februarju 1917 je zakon za narodno službo postal veljaven, ki je imel namen, da se na najboljši način porabijo delave in delavke v industriji. Toda načrt je bil pomanjkljiv in izdelati je bilo treba novo organizacijo. V avgustu 1917 je sir Auckland Geddes postal načelnik departamenta delovne moči.

Naloga ministrstva narodne službe je bila imeti pregled nad človeško delovno močjo.

Sprejemali so prostovoljce, ki so vršili važno in specialno delo. Nekaterim takim prostovoljem so poverili potne stroške, drugi so dobili v gotovih razmerah 85 centov doklade na dan.

Porabili so tujezemske delavce in kazence. Zaposlenih je bilo v januarju 4.740.000 delavk, od katerih je 1.442.000 nadomestilo delavce. Okoli 45.000 žensk je pa bilo še posebej nastavljenih v bolnišnicah.

Nevažne industrije so bile, omejene, toda večini je bilo težko, ločiti nevažno industrijo od važne. Za primero, naj služi, da se odpadki v tovarnah, v katerih izdelujejo svilo in milo važni v munijskih tovarnah.

Združene države in zavezniki nameravajo sodelovati sporazumno, da preskrbe tudi civilno ljudstvo nekaj sovražnih dežel z živili in drugimi potrebščinami.

To se je izvedelo, ko je bila objavljena brzojavka polkovnika Housea, ki jo je poslal predsedniku Wilsonu iz Pariza. Brzojavka pravi, da je najvišji vojni svet v Versailles sprejel rezolucijo, v kateri izjavlja, da bo pomagal dobiti življenske potrebščine za tipeče ljudstvo v Avstriji, Bolgariji in Turčiji.

Pričakujejo, da ta sklep napravi velik učinek v Nemčiji, v kateri primanjkujejo živila. Položaj je skoraj tak, kot v Avstro-Ogrski, v kateri so nastali večkrat izgredi radi pomanjkanja živeža.

Živežni upravitelj Hoover izdeluje nov načrt za prihranitev živeža, da ne preskrbi le živila, ljudstvu v nevtralnih deželah, ampak tudi za ljudstvo v Belgiji in Franciji, ki je bilo osvobojeno tujege gospodarstva.

Živilska uprava se zdaj trudi dognati, kako velike so živežne zaloge na svetu. Preiskala bo te zaloge na Balkanu in v Avstro-Ogrski, ker upajo, da se tudi nahaja še živež, ki ni bil radi vojne postavljen na trg.

Avstrija je zunaj vojne in s tem je postala plovlja po Sredozemskem morju svobodna. Odprta je najkrajša pot v Indijo in Avstralijo. V Avstraliji so velike zaloge pšenice, ki bo sedaj lahko prišla na trg. Za prevažanje pšenice se poslužijo avstralskih in drugih ladij.

Po živežnem programu, ki ga je bil izdelal zavezniki živežni svet in kategorija član je tudi mr. Hoover, ina Amerika dati v prihodnjem letu 17.500.000 ton živil.

ADVERTISEMENT

SLOV. DELAVSKA **PODPORNA ZVEZA**

Ustanovljena dne 26. avgusta 1906.

Inkorporirana 22. aprila 1906 v državi Penn.

Sedež: **Johnstown, Pa.**

GLAVNI URADNIKI:

Predsednik: **IVAN PROSTOR**, 1098 Norwood E'd., Cleveland, Ohio.
Podpredsednik: **JOSIP ZORKO**, E. F. D. 2, Box 113, West Newport, Pa.
Glavni tajnik: **BLAZ NOVAK**, 634 Main Str., Johnstown, Pa.
1. Pom. tajnik: **FRANK PAVLOVIC**, 634 Main Str., Johnstown, Pa.
2. Pom. taj.: **ANDREJ VIDRICH**, 170 Main Str., Franklin, Conemaugh, Pa.
Blagajnik: **JOSIP ZELE**, 8602 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
Pom. Blagajnik: **ANTON HOCEVAR**, E. F. D. 2, Box 27, Bridgeport, O.

NADZORNI ODBOR:

Predsednik odbora: **JOSIP PETERNEL**, Box 95, Willock, Pa.
1. nadzornik: **NIKOLAJ POVSER**, 1 Grab St., Numrey Hill, N. S. Pittsburgh, Pa.
2. nadzornik: **IVAN GROSELJ**, 885 E. 137th St., Cleveland, Ohio.

POROTNI ODBOR:

Predsednik porot. odbora: **MARTIN OBERMAN**, Box 72, East Mineral, Kans.
1. porotnik: **FRANC TEROPCIC**, E. F. D. 3, Box 146, Felt Smith, Ark.
2. porotnik: **JOSIP GOLOB**, 1916 S. 14th St., Springfield, Ill.

VEHOVNI ZDRAVNIK:

Dr. **JOSIP V. GRAHEK**, 843 E. Ohio St., Pittsburgh, Pa.

Glavni urad: 634 Main St., Johnstown, Pa.

URADNO GLASILO:

"GAS NARODA," 82 Cortlandt Street, New York City.

Cerjena društva, oziroma njih uradniki, so nujno prošni pošiljati vse dopise npravnost na glavnega tajnika in nikogar drugega. Denar naj se pošlje edino potom Poštne, Expressni, ali Bančnih denarnih nakaznic, nikakor pa ne potom privatnih čekov. Nakaznice naj se naslovljajo: Blaz Novak, Title Trust and Guarantee Co. in tako naslovljene pošiljajo z mesečnim poročilom na naslov gl. tajnika.

V slučaju, da opozijo društveni tajniki pri poročilih glavnega tajnika kake pomanjkljivosti, naj to nemudoma zaznajo uradu glavnega tajnika, da se v prihodnje popravi.

Največja slovenska zlatarska trgovina

FRANK ČERNE

6033 St. Clair Ave., : Cleveland, Ohio

Ure, verižice, prestane, broške, zaprtnice, medaljonske, itd.
Popravljamo ure po nizki ceni.

Podružnica Columbia Gramofonov in gramofonskih plošč slovenskih in drugih. Se prodaja na mesečna odplačila.

Pišite po cenik, kateri se vam pošlje brezplačno.

Najboljše blago. Najnižje cene.

Ker je nastala potreba, da prehranijo tudi civilno prebivalstvo v Evropi, bo treba dodati najmanj še 5.000.000 ton živeža, da sirsavno bo mogoče v prihodnjem letu pomnožiti produkcijo poljskega pridelka v Evropi vsled nastalega miru.

ZAHTEVAJTE!

Slaba zdravila, ki jih je legione, so neuspešna pri bolnikih. Dobri leki jih nikoli ne razočarajo. Berite sledeče, kar smo ravno prejeli: Potter, Neb., Oct. 21, 1918. — Pošljite mizopet Trinerjevega Grenkega Vina. Mogoče bi danes ne bila več živa brez njega. Vsak, ki ne more spat ali če ima želodčne bolečine se ga naj bi poslužil, ker ono čudovito pomaga. Da dobite sličen uspeh, zahtevajte Trinerjevo Grenko Vино in ne vsprejemite ponarejenega! Po vsih lekarnah \$1.10. In ako se hočete znebiti revmatizmu, neuralgije, puške, spahkov ali oteklin, zahtevajte Trinerjev Liniment; hitro in vspešno pomaga. 35 in 65 centov po lekarnah, po 60 in 75 centov. — Jos. Triner Company, 1333-1343 S. Ashland Ave., Chicago, Ill.

Trinerjevo ameriško zdravilno grenko vino, Trinerjevo-An-

MILWAUKEE, WIS.

Seje slovenskega soc. kluba se vrševsak drugi in četrti petek v mesecu v **Bilija dvorani**, 30-1st Ave. Ker so vedno važne stvari na dnevnem redu, zato Vas veže dolžnost, da pridete vsi na sejo. Pripeljite s sabo tovariše, ki se zanimajo za razredni boj in se niso v organizaciji.

John Lenko, tajnik.

Previdne gospodinje

Imajo doma vedno eno steklenico **Dr. Richterjevega PAIN-EXPELLER**

Zanesljivo sredstvo za vstranje pri revmatizmi, bolečinah, prehladih, nevralgiji, itd.

Jedino pravi s varstveno znakom sidra

35c. in 65c. v lekarnah in naravnost od **F. AD. RICHTER & CO.**

74-80 Washington Street, New York, N. Y.

Obistne bolezn. Bolezen na obistih se pojavi kakor hitro so obisti nezmožne za čiščenje vode in če vodne cevke prenehajo odvajati vodo. Če odhaja poleg navadne nesnage in drugih snovi tudi stviri, ki bi morale ostati v živčnem sistemu. Spoznate, da so vaše obisti iz reda, ker morate prevečkrat puščati vodo, ker odhaja premlato vode od vas, če ni čista, ako vas reže ali pa če odhaja sama odsebe.

Severova Zdravila za jetra in obisti

(Severa's Kidney and Liver Remedy) vsebuje gotove snovi za pomoč s katerimi se odčenejo vse zbrane nesnage in druge bolečine. To zdravilo se priporoča za vnetje črev, obisti, vranice, zaprtje vode, bolno odhajanje vode, zateklosti in plinov v želodcu, zlatenice in hrbtnih bolečin. Cena je 75 centov in \$1.25.

Severova domača zdravila se prodajajo v vsih lekarnah povsod. Vedno zahtevajte Severova zdravila nikdar se ne zadovoljite s nadomestilom. Ako vam vaš lekarnar ne more postreči, tedaj pošiljite vaše naročilo nam, priložite potrebno svoto in mi bomo skrbeli, da prejmete pravilno kar ste zahtevali.

W. F. SEVERA CO., Cedar Rapids, Iowa.

Za izpiranje ust čiščenje ran, zobovja, za grgranje in proti slabim dahom, sicer kjer koli je potreba, bodisi pri izmivanju ali izpiranju je Severa's Antiseptol (Severov Antiseptol) zelo priporočljiv. Cena je 35 centov.

Zdravilno milo morali bi imeti vsi, ki bi. Severa's Medicated Skin Soap (Severovo zdravilno milo) čisti, očišča in zdravi kožo, pomaga mladim in starim pri kopanju. To milo je zelo dobro pri britju in pri vseh toaletah. Cena je 25 centov.

Krasno obličje je najglavnejše za vsako žensko in moža. Vsekakor pa je zelo težko obdržati lepo kožo brez kakšne znanje pomoči. Za vse take slučaje je Severa's Face Creme (Severov Creme) zelo priporočljiv za masiranje kože, ta odpravi mazužje in izpalke. Cena je 35 centov.

*Članek, ki ga v naslednjem podajamo je zanimiv, ker nam kaže, s kakšnimi vprašanji se sedaj bavijo v stari domovini. Pažljivo posvečajo praktičnim vprašanjem v večji meri, kakor pred vojno

"Monthly Labor Review", objavljiva zanimiv članek o načinu, kako je Anglija reševala delavsko vprašanje, odkar je izbruhni-

Nemška socialistična republika.

(Konec s l. strani.)

imela; ampak tako vendar ni, da bi se moglo popolnoma izključiti sodelovanje meščanskih krogov, takoj ustvariti kolektivna lastnina in realizirati socialistično do zadnje pike.

Zdi se, da ne bodo v Nemčiji ne večinski ne manjšinski socialisti sledili boljševiskemu zgledu, ampak da napravijo zvezo in da bodo skušali zbrati vse produktivne moči, katerih organizacija je potrebna, da se predvsem ljudstvo reši žugajoče materialne bede. Ako se jim to posreži, kolikor je v človeških močeh, si pridobijo toliko simpatij, da bo njih stališče utrjeno, in tedaj preidejo brez strahu lahko na take reforme, ki pripravijo pot faktičnemu socializmu.

Pri vsem tem je treba jemati v poštev, da ne vemo, kakšno vlogo utegnejo igrati razpaljene strasti, koliko opravka bodo morda imeli s proti-

revolucionarnimi poizkusi, z anarhijo in vsakovrstnimi pojavi, ki se družijo z revolucijami. Ali na vsak način jim je zgodovina podala nalogo, ki zbuja pozornost delavcev vsega sveta. Ako ji bodo kos, bo njihova zasluga, da pozabi svet, kaj je nemško ime pomenilo štiri strašna leta in da vzka-li novo prijateljstvo, kjer se je sejalo divje sovraštvo. In ako ji bodo kos, si pridobi nemška socialna demokracija v delavski Internacionali prostor, ki ga je tekom teh nesrečnih štirih let izgubila.

Upajmo, da bo v prihajajoči mirni dobi srečnejša in uspešnejša, nego je bila v vojni. In zavedajmo se, da je od avtokratov povzročena svetovna katastrofa porodila novo dobo zgodovine, v kateri je zavedno delavstvo poklečano na velika dela. Socializem koraka. Njegova doba se bliža. Skrbimo, da smo pripravljeni zanjo!

Utrinki.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Vašne zaključke direktorija J. D. T. D. objavimo drugi teden.

Iz Stockholma poročajo: S porazom Nemčije je splavala po vodi tudi vsiljena finska monarhija in "finski kralj" ne bo nikdar videl finske zemlje. Sedanja nemško-buržvazna vlada v Helsinkih je pred padcem in na njeno mesto zopet pride prejšnja koalicijska s socialisti vred, ki oživi republiko Finske.

V Benetke je prišla jugoslovanska komisija v spremstvu italijanskega admirala Marzota. Komisija je na potu v Padovo kjer bo konferirala z generalom Diazem.

Po vesteh z Dunaja čez Svico je bila v soboto zapričena nova vlada Jugoslavije v Zagrebu. Dr. Josip Pogačnik je predsednik slovenskih dežel. Slovenski narodni zbor je prevzel vlado v Ljubljani na Kranjskem.

Z Dunaja javljajo, da bo vlada nemške Avstrije zahtevala severno, vzhodno in zahodno-Tirolsko zase.

Z Dunaja poročajo, da so vsi avstrijski nadvojvode in člani habsburške dinastije pobegnili s svojimi družinami v Švico.

Iz Budimpešte javljajo, da je provizorična ogrska vlada razglasila nevtralnost, kar se tiče vojne med Nemčijo in Rumunijo. Nemške čete pod Mackensonom v Rumunski ne smejo stopiti na ogrsko tla drugače, kakor če odlože orožje; ako ne, jih ogrske oblasti internirajo.

Francoske in irske čete so okupirale Orsovo.

Oskar Jaszi, član ogrskega kabineta, je izjavil, da se bo Ogrska ozirala na pravične zahteve Čehoslovakov in Jugoslovancev, toda ljudstvo samo mora določiti nove meje.

Poročila o notranjem položaju v Avstriji so si v nasprotju. Največja konfuzija vlada na Tirolskem, kjer so vse vasi preplavljene z masami vojakov, ki so prifežali tja iz italijanske fronte. Vojaški begunci ropajo živež v prodajalnicah in po privatnih hišah. Provizorična vlada je naprosila Italijo, da naj pokrije živil za izstradano ljudstvo v nemških pokrajinah nekdanje Avstrije.

Iz Inomosta poročajo, da so bavarske patrulje prekorale tirolsko mejo in bavarske oblasti so izjavile, da imajo močne čete na razpolago za obrambo svoje meje. Bavarski vojni minister je obvestil Tirolece s sledečimi besedami: "Prihajamo kot prijatelji, toda poslušajte se bomo sile, če nalezimo na odpor."

Iz Stockholma poročajo: Boljševiška propaganda na Švedskem in Norveškem se zadnje čase razširja, da imajo skandinavski kapitalisti z manjšo buržvazijo vred organizirati tajno belo gardo. Vsi trgovci in večji posestniki so dobili navodila, da naj drže puške in strelivo v hiši.

Ruski boljševiki imajo v Stockholmu javno podružnico in poročajo, da je sovjetska vlada v Moskvi izdala še ogromne svote denarja za propagando boljševizma v Skandinaviji. Švedska vlada ni do zdaj delala nobenih ovir boljševikom, ali zdaj so postali zadnji že tako močni med delavci in vojniki, da se jim ne upajo stopiti na prste.

Iz Varšave čez Berlin je prišla vest, da se je na Poljskem organizirala nova vlada, pri kateri prevladujejo delavci. Nova vlada je v ponedeljek proklamirala republiko in obenem je razglasila, da se morajo interesi privilegiranih interesov umakniti interesom ljudstva; iz tega razloga bo imel delavski razred večino zastopnikov v kabinetu nove vlade, ki bo izvrševala vso oblast, dokler se ne snide ustavodajna skupščina. Nova vlada je popolnoma prezrla regente, ki jih je bila nastala Nemčija. V novega poljskega kabineta je tudi general Piłsudski, katerega so morali Nemci izpušiti iz zaporu pod pritiskom splošnih zahtev. Nova vlada je poslala v Berlin tudi zahtevo, da morajo nemške čete takoj zapustiti poljsko zemljo.

Iz Prage čez Berlin javljajo, da je češkoslovaška vlada poklicala pod orožje vse moške do 26. leta starosti. Poročilo dostavlja, da je mobilizacija vsekakor naperjena proti Nemčiji.

Iz Švice poročajo "Exchange Telegraphu", da so bili zadnje dni krvavi izgredi v Ptujcu na

Stajerskem. Vojaki in civilisti so napadli večje število prodajalnic in jih izpraznili in mnogo hiš je bilo zažganih. V boju je bilo ubitih več oseb.

Z Dunaja poročajo, da je nemška vojaška misija zapustila Dunaj. Cesarica Zita se je odpeljala s posebnim vlakom proti Švici, kjer je vzela v najem vilo Wartegg v Rorschachu ob Badenskem zeru.

Druga vest iz Prage se glasi, da je Zita apelirala na češkoslovaško vlado, če ji dovoli naseliti se v gradu Brandes ob reki Labi. Odgovor je bil, da sme priti, toda le kot privatna državljanka.

Berlinska "Vossische Zeitung" poroča, da je bila v Temešvaru oklepana neodvisna republika Banat, ki sklene zvezo s Srbijo, če bo treba.

Iz Berlina poročajo, da je v Varšavi proglašena republika Poljska.

Na Dunaju se je organiziral centralni vojaški odbor, ki šteje 200 članov. Vojaki so na uradni seji nasprotovali organizaciji narodne garde, kakor je predlagala provizorična vlada Nemške Avstrije, pač pa so zahtevali, da se osnujejo v rdečo gardo. Ker se je po vsled tega načrta pojavilo različno mnenje med vojniki samimi, so radikalni vojniki zapustili dvorano in na drugem mestu organizirali rdečo gardo. Drugi dan je deputacija rdeče garde obiskala predsednika provizorične vlade socialista Seitzja in mu naznanila, da je vojaška organizacija pripravljena nastopiti službo namesto narodne garde. Seitz je stvar predložil Narodnemu Svetu, ki je pa zavrgel ponudbo in odredil protidemonstracijo napram gibanju rdeče garde. Kakor je posneti iz drugih vesti, je Frie Adler, sin starega Adlerja, tajnika zunanjih zadev pri provizorični vladi Nemške Avstrije, vodja gibanja za rdečo gardo.

Samostojna deželica Vorarlberg, ki meji na severu z bavarsko, na vzhodu s Tirolsko in na jugu s Švico, je proklamirala republiko in dr. Eder je prvi predsednik. Glavno mesto Vorarlberg je Bregenz. Stare vojaške oblasti v Inomostu so prepustile vlado Tirolskemu Narodnemu Svetu.

Hamburške "Nachrichten" poročajo, da se klerikaleci v narodnem zboru Nemške Avstrije, epejo za monarhijo, medtem ko so socialisti in mnogi nemški narodnjaki za republiko. Boj je ljut. Nemški socialisti v Avstriji so imeli zadnje dni zborovanje, na katerem so sprejeli resolucijo, vsebujočo, da mora biti Nemška Avstrija demokratska republika. Med socialisti samimi sta dve struji in radikalna struja zahteva popolno izključitev buržvazije iz vlade.

Iz Stockholma poročajo: Diplomatični stiki med Nemčijo in sovjetsko Rusijo so pretrgani. Namestnik nemškega poslanstva je z vsem svojim osebom zapustil Moskvo in boljševiški poslanik Joffe je odšel iz Berlina. Obenem poročajo, da se trudi sovjetska vlada priti v stik z zavezniki z ozirom na premirje v Sibiriji in Severni Rusiji in glede na zastopstvo sovjetske Rusije na mirovni konferenci.

Iz Kodanija poročajo, da je sovjetska vlada v Moskvi poslala zaveznikom noto s predlogom za mirovna pogajanja, ki naj končajo sovražnosti v Sibiriji in severni Rusiji. Sovjetska vlada prosi zaveznike, da naj določijo čas in prostor za mirovno pogajanje.

Vest ni uradno potrjena. Tukajšnji oficijelni krogi so mnenja, da bodo zavezniki vlade najbrž odgovorile boljševikom, da se naj obrnejo za pogajanja na začasno vlado v Omsku (Sibirija), katero zavezniki podpirajo in kateri se je poverila tudi severnoruska vlada v Arhangelsku.

200.000 Srbov, ki so jih Bolgari in Turki deportirali ob času okupacije, se je vrnilo oziroma se vrača domov.

Provizorična vlada na Estonskem je poslala v Berlin noto z zahtevo, da morajo nemški vojniki zapustiti deželo in da morajo biti izpuščeni vsi politični vjetniki na Estonskem, med katerimi je največ boljševikov.

"ČAS"

Je edina slovenska revija v Ameriki. "Čas" prinaša lepe povesti, koristne gospodarske in gospodinske nasvete, znanstvene zanimivosti, podučne in narodu potrebne razprave, mnogo mišnih slovenskih pesmi in poleg tega pa prinaša lepe in umetniške slike.

List shaja mesečno na 32 straneh in stane samo \$2.00 na leto, za pol leta \$1.00. Naroča se pri "Čas", 2711 So. Millard Ave., Chicago, Ill., v Clevelandu in okolici pa na 6033 St. Clair ave.

Izborno mazilo.

Ako vas tare revmatizem, protin in nevralgije, potrebujete kako dobro olje, s katerim se mažete zunanje. To zdravilo rabite morda že takoj; poskusite ga in se boste prepričali o njegovi izbornosti. Ni vam treba odlašati. Vzemite

Severa's Gothard Oil

(Severovo Gothardsko olje), katero ne potrebujete nikakega posebnega pripravila. To zdravilo se samo priporoča kot najboljši liniment za take bolezni. Izborno mazilo, ako imate okorele mišice in sklepe, kako poškodbe, in vsakovratne druge bolezni na telesu. Vzemite ga, kadarkoli je vam treba kaknega mazilnega krepčila. Prodaja se v vseh lekarnah. Cena \$0 in 60c.

W. F. SEVERA CO. CEDAR RAPIDS, IOWA

Dr. W. C. Ohlendorf, M. D.

Zdravnik za notranje bolezni in ranocelnik.

Zdravniška preiskava brezplačna — plačati je le zdravilo. 1924 Blue Island Ave., Chicago. Ureduje od 1 do 3 popoldne; od 7 do 9 zvečer, Izven Chicagoa šteči bolniki naj pišejo slovensko.

ZANIMIV ČLANEK O NADZOROVALNI BANKE ZVANE "CLEARING HOUSE".

Kaj to pomeni za ljudstvo, če je banka pod nadzorstvom "Clearing House". Vse banke, ki imajo zvezo s Chicago Clearing House, so podvržene strogemu nadzoru od uradnikov tega zavoda. Pregledovanje računov in imetj mora vsiti najmanj enkrat na leto. Izvedeni natančno preiskujejo stanje vsake banke. Vse gotovino prestejejo, pregledajo vse note, varčnine, vključno in druge vrednostne listine, so pripravljajo o fondih, ki so naloženi v drugih bankah in pregledajo knjige in račune. Če najdejo izvedene kakke slabe ali dvomljive vrednostne listine, se te ne štejejo več kot imovina banke. Ako se je skrčila vrednost bančnega premoženja, mora banka kazati pravilno vrednost v svojih knjigah. Če banka drzno špekulira in so ji pride na sled, mora to takoj opustiti. Vse, kar je slabo, riskirano, se mora takoj odstraniti in nadomestiti z boljšim. Če vsega tega banka hitro ne popravi in stori, izgubi vse nadaljnje ugodnosti in pravice, ki jih vživijo banke, katere so združene v Clearing House.

Kedar se odvzamejo kaki banki te ugodnosti ali če ni sprejeta v Clearing House ima slednja za to dober vzrok. Na drugi strani pa je o banki, ki je članica te zveze, že to dovolj jasno dokaz, da ima dobro imovino, da je njen kredit dober in da vodi svoj denarni promet po predpisih, varno in sigurno.

Načrt za nadzorovanje bank potem Clearing House je bil izdelan v Chicagu pred desetimi leti, od katerega časa naprej ni bankrotirala niti ena banka, ki je bila v zvezi s tem Clearing Housem. Ako je šlo na ali drugi banki slabo vsled panike ali vojake, so ji takoj priskočile na pomoč druge Clearing House banke in ji pomagale, dokler se niso povrnilo zopet normalne razmere. Ta Clearing House nadzorovalni načrt se je pokazal tako uspešen, da so povsod, kjer koli se nahaja kak Clearing House, sprejeli ta načrt.

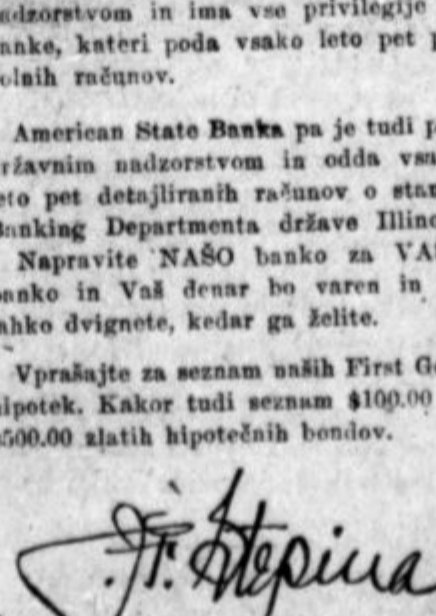
American State Bank je v zvezi s tem Clearing Housem, je pod njegovim nadzorstvom in ima vse privilegije te banke, kateri poda vsako leto pet popolnih računov.

American State Bank pa je tudi pod državnim nadzorstvom in odda vsako leto pet detajliranih računov o stanju Banking Departmenta države Illinois.

Napravite NAŠO banko za VAŠO banko in Vaš denar bo varen in ga lahko dvignete, kedar ga želite.

Vprašajte za seznam naših First Gold hipotek. Kakor tudi seznam \$100.00 in \$500.00 zlatih hipoteknih bondivov.

prodeednik. AMERIŠKE DRŽAVNE BANKE Blue Island Ave., vogal Loomis in 18. avto.

prodeednik. AMERIŠKE DRŽAVNE BANKE Blue Island Ave., vogal Loomis in 18. avto.

PAZITE IN HRANITE

Narodni izrek pravi: "Pazite na vaš beli denar za črne dneve." To pomenja toliko kakor prvo pazite in hranite dokler ste še zdravi in mladi, da boste imeli nekaj za stara in enomogla leta. Vank človek mora paziti in hraniti, ke le to je edina pot, ki vas vodi v neodvisnost. Prvi dolar, ki ga dute nastran, se lahko ceni kot itemeljni kamen poslopja za katerim vsaki stremi. Dohro je vedno imeti na pametu narodni izrek ki pravi: "Zrno do zrna pogača; kamen na lemen palača". Najtežje je početek ali brez početka ni nikdar ničesar. Zatorej pričneite vlagati vaš denar še danes, ampak pazite, da ga nalagate v gotovo in varno banko. Z vlogo enega dolarja dobite vašo bančno knjižico. Mi sprejemamo denar na hranilno vlogo in plačamo po 3% obresti od njega. Pošljamo denar v Italijo, Rusijo in Francosko. Prodajamo prve posejilne mortgage (markeže) in dajemo v našem varne hranilne predale. Sprejemo upise za parobrodno potovanje v staro domovino po vojni.

KASPAR STATE BANK

1900 Blue Island Avenue, Chicago, Ill. Kapital, vloge in prebitok znaša nad \$6,000,000.

CARL STROVER

Attorney at Law. Zastopa na vseh sodiščih. Specialist za tožbe v odškodninskih zadevah. St. sobe 1009. 133 W. Washington Street. CHICAGO, ILLINOIS. Telefon: Main 3989.

MODERNA KNJIGOVZNICA.

Okusno, hitro in trpežno dela za privatnike in društva. Sprejemamo naročila tudi izven mesta. Imamo moderne stroje. Nizke cene in poštena postrežba. BRATJE HOLAN, 1638 Blue Island Ave., Chicago, Ill. (Adv.)

Ali veste za letoviše Martin Potokarja? Szveda. To je "VIL-LAGE INN" s prostornim vrtom za izlete. Vodnjak z studenčno vodo na Martinovi farmi je poznan po vsej okolici. Ogden Ave., blizo cestne železniške postaje, Lyons, Ill. Telefonska številka 224 M.

SLOVENC

pristopajte k SLOVENSKE NARODNI POKLONNI JEDNOTI. Naročite si devnik "Prosveta". List stane za celo leto \$3.00, pol leta pa \$1.50. Vstanavljajte nova društva. Deset članov(ie) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je: 2657 So. Lawndale Ave. Chicago, Ill.

LOUIS RABSEL

SHAJALIŠČE SLOVENCEV. NA 480 GRAND AVE., KENOSHA, WIS. Telefon 1199.

Narodna Tiskarna

2146-59 Blue Island Avenue, Chicago, Ill. Mi tiskamo v Slovenskem, Hrvaškem, Slovaškem, Češkem Poljskem, kakor tudi v Angleškem in Nemškem jeziku. Naša posebnost so tiskovine za društvo in trgovce. "PROLETAREC" se tiska v naši tiskarni.

KADAR potrebujete društvene potrebine

trebščine kot zastave, kape, regalije, uniforme, pečate in vse drugo obrnite se na svojega rojaka F. KERŽE CO., 2711 South Millard Avenue. CHICAGO, ILL. Cenike prejete zastoj. Vse delo garntirano.

Edini slovenski pogrebnik

MARTIN BARETINČIČ 324 BROAD STREET Tel. 1475 JOHNSTOWN, PA.

Zaupno zdravilo dela čudeže

Skoro že 30 let se Trinerjeva zdravila uspešno rabijo z največjim zaupanjem. A to tudi radi pravega vzroka, ker zaupnost izdelovalca znašali popolno zaupanje in čišlanje od strani številnih odjemalcev. Malo povisanje cen je sedanja potreba, da se ohrani zanesljiva vsebina izdelkov. Brnilo smo se dolgo zoper draginjo na vseh številnih potrebnih naših, a novi vojni davek nam je spodbil še zadnji stebel in morali smo cene nekoliko povišati. Vank prijatelj Trinerjevih lekov priznava brez ugovora, da v sedanosti, ko moramo veliko več plačati za potrebine, in tudi lekarja stane stvar več, ni bilo mogoče draginji v okom priti. Zato pa bo vrednost Trinerjevih lekov povrnila odjemalcem vse kar več plačajo za nje.

TRINERJEVO AMERIŠKO ZDRAVILNO GRENKO VINO

torej ima tako zaupanje in vspeh med svetom, ker učini, da bol zgubi svoje stališče. Izmed vseh boleznih jih je devetdeset odstopkov povzročeni in spočetih v žlodeh. Trinerjevo Zdravilno Grenko VINO očisti žlodec in odstrani iz notranjčine drobovja vse nabrane nepotrebne in strupene snovi, ki so nekakšen brlog zlotornih tvarin zavirajočih pravilno delovanje drobovja. Trinerjevi leki so prosti vsakovratne nepotrebne mešanice in vsebujejo le potrebne zdravilne grenke koreninice ter krasno žareče rdeče vino. V zadevi zabasnanosti, neprebavnosti, glavobola, pol-glavobola, nervoznosti, navadne slabobe, kakor tudi v žledenih neprilikah, ki rade nadlegujejo ženske ob prenembi žitja ali rudarje in druge delavce, ko delaje in vdihavajo plin, če rabite ta lek, boste našli v njem neprecenljivo vrednost. Dobite je v vseh lekarnah.

TRINERJEV LINIMENT

prodrere vsele, koren bolečine, zato pa je zlasti v slučaju protina, ali revmatizma, nevralgije, lumbago, otrpelosti glečnjev in drugih, najhitrejša in gotova pomoč. Jako je dobro tudi v zadevah odrgnin in oteklin itd., tudi za drgnenje živecev in za mazanje po kopanju nog. Dobite je v vseh lekarnah.

TRINERJEV ANTIPUTRIN

je izvestno in prav prijetno zdravilo za navadno rano znotraj. Posebno za izpiranje grla in ust; istotako za čiščenje ran, izpuščjev in drugih kožnih izvorov. Dobi se v vseh lekarnah. Najnovejšo nagrado so dobila Trinerjeva zdravila na mednarodnih razstavah: Gold Medal—San Francisco 1915, Grand Prix—Panama 1916.

JOSEPH TRINER

MANUFACTURING CHEMIST 1333-1343 South Ashland Ave. Chicago, Ill.